

ANEXĂ

la Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul
2013

Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului pentru realizarea sarcinilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Chișinău, 2014

În anul 2013 Centrul pentru Drepturile Omului a continuat să asigure implementarea Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Constatările privitor la situația atestată în locurile de detenție sînt prezentate în informația care urmează.

Activitatea desfășurată în anul 2013 s-a bucurat de o susținere activă din partea Institutului pentru Drepturile Omului (IDOM) și Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii MEMORIA, ceea ce a permis elaborarea unor studii pertinente privitor la situația în acest domeniu: "Tortura și relele tratamente față de copii minori în contextul justiției juvenile: răspîndirea, impactul, prevenirea, identificarea cazurilor, oferirea suportului și raportare"; „Condițiile de detenție preventivă din Izolatoarele inspectoratelor de poliție din Republica Moldova”; "Raport al vizitelor de monitorizare în instituțiile psihoneurologice din Republica Moldova".

Adresăm mulțumiri autorităților care au sprijinit activitatea Centrului pentru Drepturile Omului și au reacționat cu promptitudine la avizele, obiecțiile și propunerile noastre, au solicitat implicarea noastră în procesul de instruire a angajaților, ne-au solicitat opiniile asupra problemelor vizînd asigurarea respectării drepturilor omului.

Apreciam mult asistența acordată de partenerii noștri, fiind convinși că doar printr-un efort consolidat al Instituției Naționale de Protecție a Drepturilor Omului, al reprezentanților societății civile cu activitate pe segmentul dat și al autorităților responsabile vom putea realiza obiectivul de prevenire și eradicare a torturii și relelor tratamente în Republica Moldova și de promovare a toleranței zero față de acest fenomen.

Ne exprimăm disponibilitatea de a continua colaborarea stabilă și încurajăm sectorul asociativ să se alăture Instituției naționale de Protecție a Drepturilor Omului în activitățile de prevenire și combatere a torturii.

*Anatolie Munteanu,
Avocat parlamentar,
Președinte al Mecanismului Național de Prevenire a Torturii*

Introducere

Capitolul I

Date statistice privind activitățile din anul 2013

Dinamica activităților în perioada 2008 – 2013

§. 1. Analiza activității Centrului pentru Drepturile Omului în realizarea sarcinilor protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

§. 2. Actele de reacționare ale avocaților parlamentari îndreptate spre asigurarea și garantarea dreptului la integritate fizică și psihică

Capitolul II

Situația în instituțiile în care asigură detenția persoanelor (cu sau fără consimțământul acestora)

§. 1. Situația din instituțiile penitenciare

§. 2. Situația din inspectoratele de poliție

§. 3 Situația din Forțele Armate ale Republicii Moldova

§. 4. Situația din Instituțiile de sănătate mintală

4.1. Instituțiile subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei

4.2. Instituțiile subordonate Ministerului Sănătății

Introducere

Republica Moldova este unul dintre cele 71 de state care au ratificat Protocolul Opțional la Convenția împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante (*denumit în continuare OPCAT sau Protocol*), adoptat de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 18 decembrie 2002.

Moldova de asemenea este una dintre cele 52 de țări care au creat un Mecanism Național de Prevenire a Torturii pentru a vizita locurile de detenție.

OPCAT nu prevede în mod expres cum trebuie să arate un astfel de mecanism, ci doar că trebuie să fie eficient și independent. Unele state au înființat o instituție independentă (de exemplu Franța și Germania), în alte state ombudsmanul a fost abilitat să preia atribuțiile MNPT (de exemplu Austria și Cehia). În Marea Britanie a fost instituit un Inspectorat al Majestății Sale care are rol de coordonator în domeniul prevenirii torturii al unor instituții de control preexistente¹.

Tortura este legal incriminată (articolul 166¹ Cod Penal al Republicii Moldova). Nu este rolul MNPT să-i pedepsească pe cei care se fac în mod direct vinovați de tortură, acesta revenindu-i sistemului judiciar. Atribuțiile minime ale MNPT sunt prevăzute de art. 19 al OPCAT:

- (a) *Examinarea în mod regulat a tratamentului aplicat persoanelor private de libertate în locurile de detenție în sensul Articolului 4, în vederea consolidării, dacă este cazul, a protecției asigurate acestora împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;*
- (b) *Formularea de recomandări către autoritățile competente, în vederea îmbunătățirii tratamentului și condițiilor persoanelor private de libertate și a prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, luînd în considerare normele pertinente ale Națiunilor Unite;*
- (c) *Formularea de propuneri și observații privind legislația existentă sau proiectele legislative.*

Potrivit tradiției instituite în anul 2008 odată cu începutul activității MNPT de a elabora un Raport anual privind starea de lucruri în locurile unde sînt deținute persoane private de

¹ Potrivit datelor Asociației pentru Prevenire Torturii, la sfîrșitul anului 2013, 72 de state au semnat Protocolul Opțional la Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante, fiind create în 55 de țări mecanisme naționale de prevenire a torturii: 25 de țări desemnînd Instituția Ombudsmanului în această calitate; 9 țări instituind comitete de stat sau regionale menite de a inspecta locurile unde se află persoane limitate în libertate. În 13 țări au fost create instituții distincte abilitate cu funcția de prevenire a relelor tratamente, iar 8 țări au ales formula prevenirii relelor tratamente în activitatea comună a instituțiilor ombudsmanului și societății civile.

libertate, vom prezenta în continuare situația în domeniu în anul 2013. Raportul include și recomandările înaintate autorităților în ceea ce privește ameliorarea situației persoanelor private de libertate.

În Raport atragem atenția nu doar asupra situației atestate la capitolul respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în detenție, dar și a aspectelor legate de percepția societății a acestora. Bunăoară, există opinii că deținuții „își merită soarta și trebuie să sufere” sau „trebuie să plătească pentru ceea ce au săvârșit în aceeași măsură”. Și nu se ia în calcul starea fiziologică, psihologică a condamnaților care urmează să revină în societate și care pe parcursul perioadei de detenție au avut de suportat suferințe fizice sau psihice.

Un alt subiect pe care dorim să-l evidențiem este indiferența societății față de problemele persoanelor aflate în custodia unor autorități. Se crede, spre exemplu, că în alte țări situația persoanelor aflate în detenție este și mai gravă. Considerăm că este greșit să fim indiferenți față de soarta acestor persoane, dat fiind că nu există o unitate ce ar fixa nivelul suferințelor, iar „somnul rațiunii naște monștri”, spunea Francisc Goya.

Pornind de la aceste premise, subliniem faptul că privarea de libertate și plasarea în custodie a persoanelor reprezintă o măsură aplicată pentru realizarea unor scopuri ale societății: izolarea de societate și reeducarea infractorilor; tratarea persoanelor cu dizabilități mentale; plasarea în custodia statului a străinilor ce au încălcat regimul de ședere în țară etc. *În același timp persoanelor aflate în custodia autorităților urmează să le fie respectată demnitatea, integritatea fizică sau psihică.* Or, acei membri ai societății sau angajați ai autorităților care, avînd în custodia lor persoane limitate în libertate, percep instituțiile de detenție drept „vizuini pentru lupi” și nu ca așezări de ființe umane pot fi victime ale propriilor convingeri pe viitor.

Capitolul I

Date statistice privind activitățile din anul 2013

Dinamica activităților în perioada 2008 – 2013

§. 1. Analiza activității

Pe parcursul anului 2013, în pofida resurselor limitate destinate Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, au fost efectuate 227 de vizite preventive și / sau de monitorizare. În mare parte acestea au fost efectuate de către avocații parlamentari sau de funcționarii Centrului pentru Drepturile Omului.

Ca și în anii precedenți, cele mai vizitate instituții au fost cele de poliție – 148 de vizite, și instituțiile penitenciare – 53 de vizite. 15 vizite au fost efectuate la unitățile militare, 10 – la internatele psihoneurologice și una la o instituție psihiatrică.

Pe parcursul anului 2013 din numărul de 7 membri ai Consiliului consultativ și-au retras calitatea de membru 6 persoane: Constantin Gonța, Ion Schidu, Alexandru Covalischii, Ion Guzun, Tatiana Cernomoriț și Oxana Gumenai. Un singur membru al Consiliului consultativ – Gheorghe Cuțitaru care și-a continuat activitatea a participat la 5 vizite în instituțiile de detenție. Astfel, sarcina efectuării vizitelor preventive le-a revenit preponderent funcționarilor oficiului central, precum și Reprezentanțelor CpDOM.

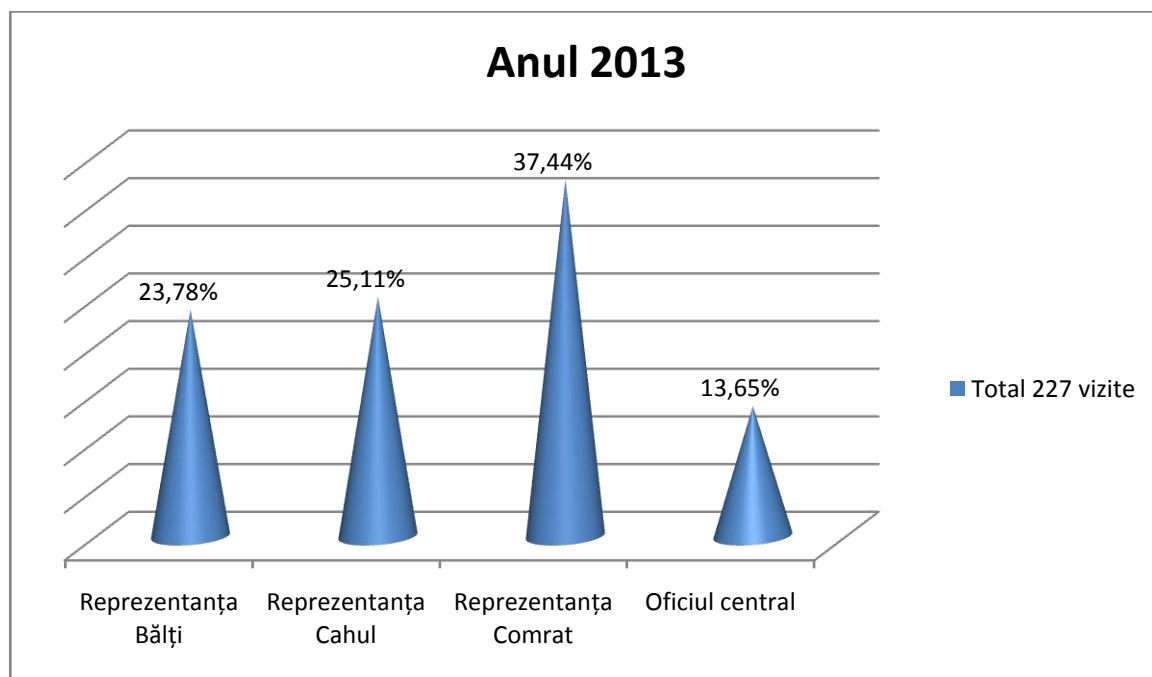
Tabelul care urmează prezintă o imagine de ansamblu asupra tuturor locurilor vizitate în cadrul activității MNPT între anii 2008 și 2012.

Tipul de instituții vizitate	2008	2009	2010	2011	2012	2013	În total (2008-2013)
Instituții subordonate MAI(poliția)	27	73	83	155	155	148	641
Instituții subordonate MJ(penitenciare)	13	41	38	70	60	53	275
Instituții subordonate MS(spitale de	2	6	2	4	3	1	18

psihiatrie)							
Instituții subordonate MMPSE(internate de psihoneurlogie)	1	3	1	-	6	10	21
Unități militare din cadrul Forțelor Armate	-	2	2	9	27	15	55

În urma suportului primit din cadrul proiectului PNUD de susținere și consolidare a capacităților MNPT, cofinanțat de delegația UE în anul 2012 a fost posibilă dotarea a 3 reprezentanțe ale CpDOM cu autoturisme, fapt care facilitează deplasarea funcționarilor din cadrul acestora în instituțiile de detenție.

Conform prevederilor punctului 45 din Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova², reprezentanțelor instituției le revine atribuția de a efectua periodic vizite preventive în locurile unde sunt sau pot fi persoane private de libertate. Astfel, angajații CpDOM din teritoriu au efectuat în anul de referință 197 din numărul total de vizite: cei din Reprezentanța Bălți – 54 de vizite, Reprezentanța Comrat – 85 de vizite, Reprezentanța Cahul – 57 și oficiul central – 31 de vizite.



² Aprobare prin Hotărârea Parlamentului nr. 57 din 20.03.2008

Datele analitice în dinamică a activității funcționarilor CpDOM, cu atribuții în cadrul MNPT pentru perioada 2010 – 2013 este următoarea:

Anul	Nr. de vizite Reprezentanța Bălți	Nr. de vizite Reprezentanța Comrat	Nr. de vizite Reprezentanța Cahul	Nr. de vizite Oficiul central
2010	22	9	53	31
2011	25	67	80	55
2012	66	85	83	17
2013	54	85	57	31

În continuare rămîne actuală asigurarea independenței funcționale a MNPT, precum și independența personalului acestuia.

Autonomia financiară este un criteriu fundamental, fără de care mecanismele naționale de prevenire nu vor putea să-și exercite independența în luarea deciziilor. Mecanismul național de prevenire trebuie să fie financiar independent pentru a fi capabil să-și îndeplinească funcțiile de bază. Principiile de la Paris accentuează necesitatea unei finanțări adecvate a instituțiilor naționale a ombudsmanilor care să le permită să dispună de propriul personal și oficii, în scopul de a fi independente de Guvern și a nu se supune unui control financiar. În condițiile în care bugetul CpDOM va depinde de „opinia” Guvernului, independența MNPT în contextul OPCAT va rămîne o provocare pentru Republica Moldova.

Este apreciat faptul includerii în Strategia de reformare a justiției³ a prevederilor ce țin de eficientizarea și optimizarea activității MNPT. Potrivit studiului efectuat, personalul implicat în activitățile MNPT are nevoie să fie asigurat cu tehnică specială de măsurare a indicatorilor temperaturii, umidității, aparate foto, mijloace individuale de protecție.

³ Legea **nr. 231 din 25.11.2011** privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, Monitorul Oficial nr. 1-6/6 din 06.01.2012
Hotărîrea Parlamentului **nr. 6 din 16.02.2012** privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 Monitorul Oficial nr.109-112/371 din 05.06.2012

§. 2 Actele de reacționare ale avocaților parlamentari, îndreptate spre asigurarea și garantarea dreptului la integritate fizică și psihică

Pe parcursul anului 2013, în urma vizitelor efectuate, precum și a petițiilor examinate ce vizează tematica aplicării rețelilor tratamente, avocații parlamentari au înaintat mai multe acte de intervenție menite să amelioreze situația persoanelor aflate în custodia autorităților. De asemenea, au fost înaintate acte de inițiere a unor investigații în vederea pornirii urmăririi penale sau a procedurilor disciplinare în privința funcționarilor vinovați de aplicarea rețelilor tratamente sau de depășirea atribuțiilor de serviciu.

Numărul constant de vizite efectuate în instituțiile nominalizate a determinat și numărul actelor de reacționare ale avocaților parlamentari, inclusiv a propunerilor de îmbunătățire a activității aparatului administrativ. Astfel, în anul 2013, în temeiul art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari, au fost întocmite 19 de avize, în temeiul art. 28 alin.(1) lit. b), au fost făcute 10 demersuri și, în temeiul art. 29 aln.1 lit.b)), au fost înaintate 2 propuneri de îmbunătățire a activității aparatului administrativ.

Acte de reacționare (situația pentru anii 2008 -2013)

Tipul actului de reacționare	2008	2009	2010	2011	2012	2013	În total (2008 - 2013)
Avize (art.27 din Legea nr.1349) cu privire la avocații parlamentari)	2	11	34	28	35	19	129
Recomandări (art.29 alin.(1) lit. b) din Legea nr.1349 cu privire la avocații parlamentari)				4	3	2	9

Demersuri (art.28 alin.(1) lit. b) din Legea nr. 1349 cu privire la avocații parlamentari)	2	17	17	9	13	10	68
Propuneri de modificare a cadrului normativ					2		2
Total	4	28	51	41	53	31	208

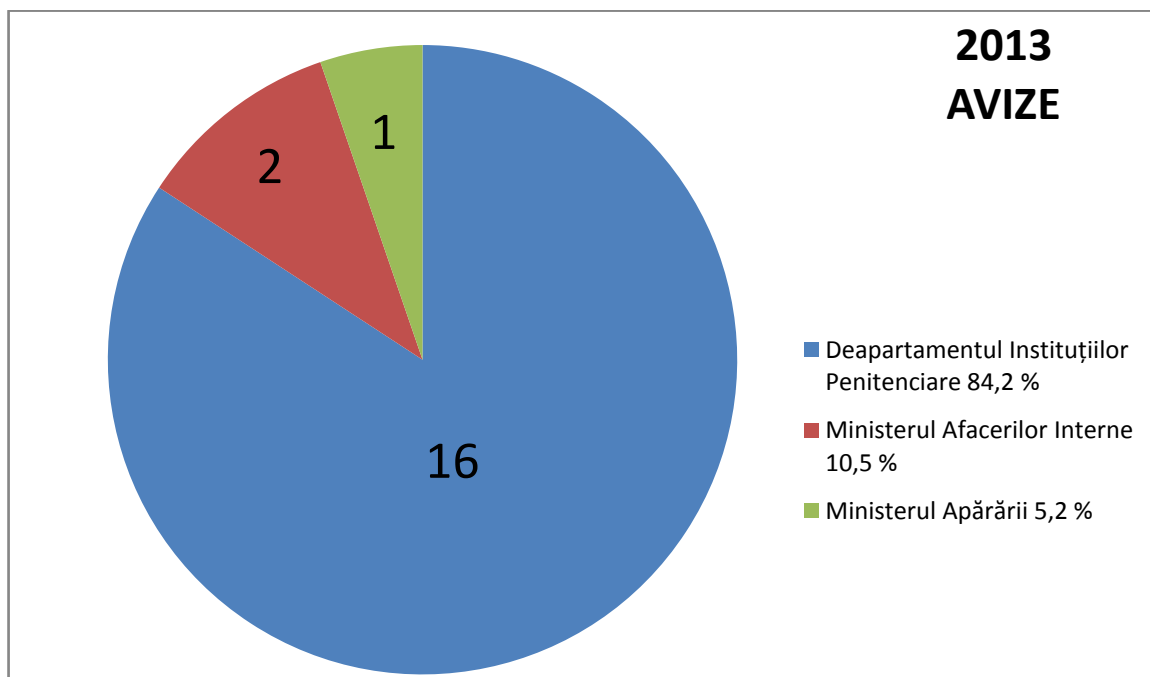
Din cele 31 acte de intervenție a avocaților parlamentari, au fost înaintate 19 avize pentru ameliorarea condițiilor de detenție, vizînd probleme generale cum ar fi:

- Suprapopularea instituțiilor penitenciare;
- iluminarea insuficientă a spațiilor de detenție;
- crearea unor condiții minime necesare în încăperile de repartizare a hranei din izolatoarele de detenție provizorie ale inspectoratelor de poliție;
- crearea unor condiții minime în încăperile de duș din inspectoratele de poliție;
- crearea unor condiții minime pentru acordarea asistenței medicale în instituțiile subordonate poliției;
- asigurarea persoanelor deținute în penitenciare și în organele de poliție cu saltele, perne, lenjerie curată, haine de sezon etc.;
- asigurarea persoanelor deținute în IDP-le inspectoratelor de poliție cu hrană de trei ori pe zi, potrivit reglementărilor naționale.

Numărul de avize cu propuneri de ameliorare a condițiilor de detenție a fost mai mic în anul 2013. Acest fapt însă nu denotă o diminuare a interesului față de situația persoanelor aflate în detenție. Or, în anul precedent s-a pus accent pe avansarea de propuneri de ameliorare a situației deținuților în cazurile în care autoritățile nu au luat măsuri anterior. Recomandările repetate sunt adresate instituțiilor ierarhic superioare. Se impune de remarcat faptul că în anul 2010 majoritatea avizelor erau înaintate în adresa organelor de poliție, iar pe parcursul anilor

2010-2013 situația în aceste instituții a fost ameliorată substanțial. Astfel, majoritatea încăperilor din izolatoarele de detenție ale poliției în anul 2010 au fost reconstruite, în anii următori - efectuate lucrări de reparație curentă.

Tabelul de mai jos prezintă autoritățile în a căror adrese au fost înaintate avize cu recomandări de ameliorare a situației persoanelor deținute.



Avizele înaintate de cele mai multe ori se referă la necesitatea ameliorării condițiilor de detenție, la garantarea dreptului la ocrotirea sănătății al persoanelor deținute în penitenciare. În anul 2013 a fost de asemenea atrasă atenția asupra condițiilor de lucru ale angajaților instituțiilor în care sînt deținute persoane private sau limitate în libertatea personală. Acest aspect a fost monitorizat avîndu-se în vedere impactul condițiilor de activitate asupra comportamentului personalului față de persoanele aflate în custodie. Astfel, angajații din instituțiile vizate își desfășoară activitatea în condiții care în foarte multe cazuri pot fi calificate ca degradante sau cu un risc sporit pentru sănătate. Totodată, condițiile de lucru, stresul profesional pot deveni factor declanșator al unor acțiuni abuzive sau al atitudinii neglijente, indifferente față de persoanele aflate în custodia unor instituții publice. Autoritățile centrale în domeniu trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru ale angajaților, perfecționarea profesională continuă a acestora.

Reprezentarea schematică a avizelor înaintate de avocații parlamentari în anul 2013:

Nr. Avizului	Autoritatea în a cărei adresă fost înaintat avizul	Propunerile înaintate	Data înaintării
1	Inspectoratul de poliție Comrat	Ameliorarea condițiilor sanitaro – igienice în Izolatorul de detenție provizorie, în special în camera de duș și a încăperii de repartizare a hranei, precum și dotarea punctului medical	22.03.2013
2	Ministerul Afacerilor Interne	Ameliorarea condițiilor de cazare(dormitor, sala de menaj, blocul sanitar) în Unitatea militară 1001(carabinieri) din mun. Bălți	08.04.2013
3	Penitenciarul nr. 7 Rusca	1. Ameliorarea condițiilor de detenție, în special repararea cantinei și bucătăriei; 2. Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății	18.06.2013
4	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății în penitenciar	20.06.2013
5	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	20.06.2013
6	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	21.06.2013
7	Penitenciarul nr. 15 Cricova	Ameliorarea condițiilor de detenție	24.06.2013
8	Penitenciarul nr. 9 Pruncul	Ameliorarea condițiilor de detenție	28.06.2013
9	Ministerul Apărării	Ameliorarea condițiilor în Garnizoana Comandamentului	05.07.2013

		Militar din mun. Chișinău (repararea birourilor)	
10	Penitenciarul nr. 11 Bălți	Ameliorarea condițiilor de detenție	18.07.2013
11	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	25.07.2013
12	Penitenciarul nr. 9 Pruncul	Ameliorarea condițiilor de detenție	24.10.2013
13	Penitenciarul nr. 3 Leova	Asigurarea dreptului accesului la informație a deținuților	29.10.2013
14	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Ameliorarea condițiilor de detenție în blocul unde sînt deținute persoane care urmează tratamentul contra tuberculozei din Penitenciarul nr. 16 Pruncul	29.10.2013
15	Penitenciarul nr. 18 Brănești, raionul Orhei	Ameliorarea condițiilor de detenție din Izolatorul disciplinar al penitenciarului	07.11.2013
16	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	1. Ameliorarea condițiilor de detenție în blocul unde se prepară hrana, izolatorului disciplinar din Penitenciarul nr. 17, Rezina; 2. Crearea condițiilor adecvate de lucru pentru colaboratorii penitenciarului	07.11.2013
17	Penitenciarul nr. 11 Bălți	Ameliorarea condițiilor de detenție	14.11.2013

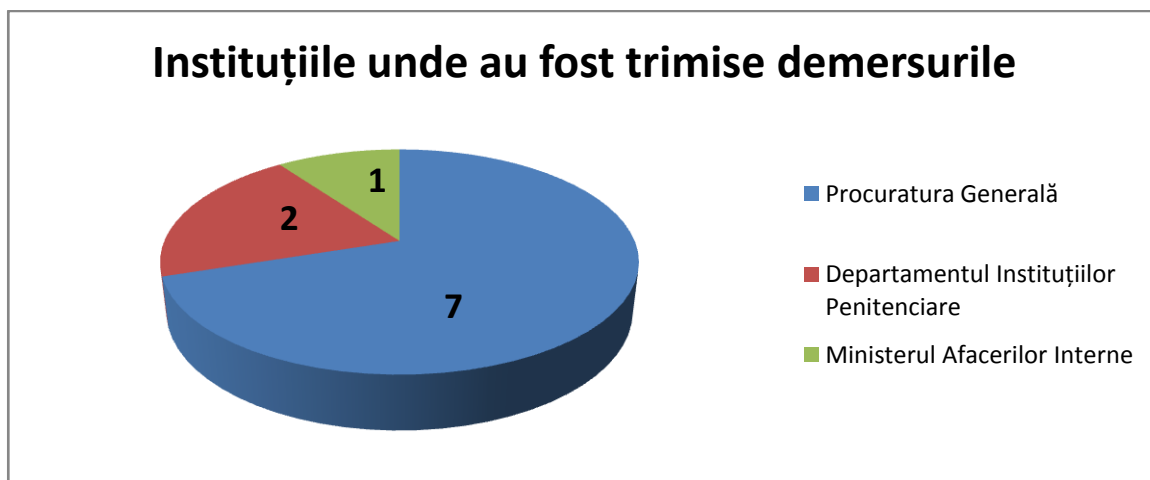
18	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Crearea condițiilor de muncă adecvate angajaților penitenciarului	27.11.2013
19	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Ameliorarea condițiilor de detenție din Penitenciarul nr. 13, mun. Chișinău	06.12.2013

În anul 2013 s-a atras atenția asupra situației din Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău, 5 avize de ameliorare a condițiilor de detenție fiind înaintate administrației penitenciarului în cauză sau DIP. S-a reacționat la semnalele apărute în presă privind situația din penitenciar, dar, nu în ultimul rând, s-a ținut cont și de numărul mare de condamnări a Republicii Moldova la CEDO pentru neasigurarea condițiilor minime necesare de detenție.

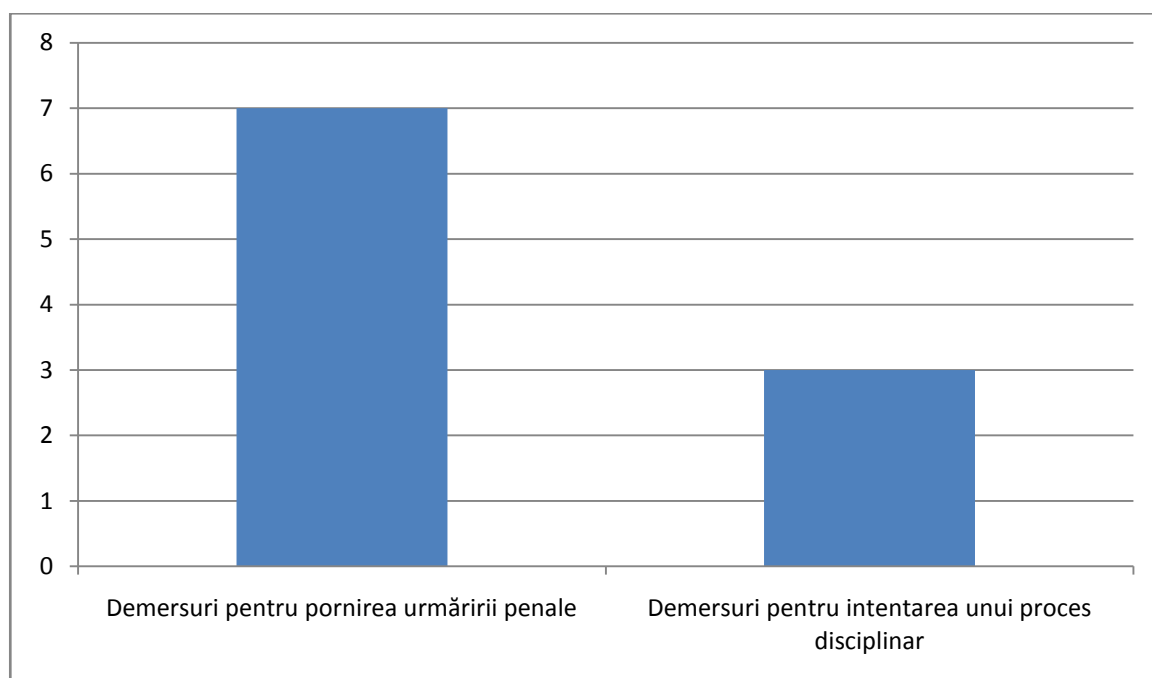
În 2013 avocații parlamentari au înaintat 2 propuneri de îmbunătățire a activității aparatului administrativ. Una dintre propuneri a vizat respectarea legislației privind funcționarea limbilor: neregulile admise în acest sens nu permit realizarea eficientă a drepturilor deținuților la accesul la informație, a dreptului de petiționare etc. O altă propunere a vizat înregistrarea tuturor persoanelor ce au acces în sediul Inspectoratului de poliție din Cahul.

Actele de intervenție au vizat și experiența aplicării rețelilor tratamente de către agenții instituțiilor în a căror custodie se află persoane lipsite sau limitate în libertate. Astfel, în anul 2013 avocații parlamentari au înaintat 10 demersuri de inițiere a unor cauze penale sau disciplinare.

În figura de mai jos sunt prezentate instituțiile în a căror adrese au fost înaintate demersuri de inițiere a urmăririi penale sau de intentare a unui proces disciplinar.



Din numărul total, 7 demersuri sunt de pornire a urmăririi penale și 3 - de pornire a unor procese disciplinare.



În urma examinării actelor de intervenție, Procuratura Generală a pornit urmărirea penală în baza a două demersuri. Pe un demers au fost inițiate 8 cauze penale în baza art. 171 Cod Penal (*violul*), în temeiul unei bănuieli rezonabile de comitere în Internatul de psihoneurologie din mun. Bălți de către un medic a mai multe violuri, cauzele penale fiind examinate în judecată. În baza altui demers a fost pornită o cauză penală pe art. 166 Cod Penal (*tortura*), în temeiul bănuielii rezonabile de maltratare a unui deținut plasat în Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău. În celelalte 5 demersuri organele procuraturii au adoptat decizii de refuz în pornirea unei urmăririi penale, nefiind constatăte suficiente temeiuri pentru aceasta.

Analiza comparativă a demersurilor înaintate de către avocații parlamentari pentru anii 2008 -2013:

Demersuri de pornire a urmăririi penale sau intentării unui proces disciplinar						
Anul	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Numărul	2	28	17	9	13	10

Capitolul II

Situația în instituțiile în care este asigurată detenția persoanelor (cu sau fără consimțământul acestora)

§. 1. Situația din instituțiile penitenciare

În penitenciare executarea pedepsei penale se realizează cu respectarea unor principii generale ce reies din scopurile pedepsei penale. Astfel, legea penală apără persoanele și societatea contra infracțiunilor de diferit gen, precum și contribuie la prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni⁴. Potrivit principiilor generale ale legislației penale, legea penală și pedeapsa penală nu au scopul de a cauza suferințe fizice sau psihice și reprezintă o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a persoanelor ce au comis infracțiuni⁵.

În anul 2013 în cadrul MNPT au fost întreprinse 53 de vizite în penitenciarele din Republica Moldova, 8 dintre ele fiind vizite de monitorizare. În prezent în țara noastră funcționează 17 penitenciare, dintre care 2 - (nr. 8 și nr. 12) își au sediul în mun. Bender. Penitenciarele respective se confruntă cu o blocadă din partea autorităților mun. Bender, fiind deconectate de la rețelele orășenești de aprovizionare cu apă, canalizare și cele electrice. În anul 2013 autoritățile din Tiraspol au abordat problema evacuării acestor două instituții penitenciare.

Vizitele efectuate în penitenciare sunt axate pe monitorizarea condițiilor de detenție, o atenție specială fiind acordată plîngerilor privind relele tratamente aplicate de colaboratorii instituției față de deținuți. Condițiile rele de detenție în mod evident pot conduce la degradarea personalității deținuților. În context, se impune de menționat că relele tratamente de cele mai multe ori nu sunt consecința unor acțiuni intenționate, ci mai degrabă a unui management defectuos sau a mijloacelor materiale insuficiente alocate sistemului penitenciar.

În anul 2013 au fost monitorizate condițiile de detenție, acordarea asistenței medicale deținuților, relațiile dintre colaboratori și deținuți.

S-a constatat că în penitenciarele în care se reușește stabilirea unor relații constructive între personal și deținuți se înregistrează mai puține incidente violente, ceea ce contribuie la realizarea cu succes a scopului pedepsei penale.

⁴ Art. 2 din Codul Penal al Republicii Moldova

⁵ Art. 4, 61 din Codul Penal

➤ *Condițiile de detenție*

Persoanele plasate în penitenciare sunt obligate să-și petreacă anumite perioade determinate (mai scurte sau mai îndelungate) în spații de detenție concrete. Din acest motiv condițiile din spațiile de detenție trebuie să corespundă anumitor norme minime de bază. Standardele internaționale prevăd că pentru garantarea unei stări de sănătate adecvate persoanele deținute trebuie să fie asigurate cu un spațiu minim de detenție, precum și cu acces suficient la aer curat și iluminare.

Toate obiectele puse la dispoziția deținuților, și în special cele necesare pentru dormit, trebuie să corespundă exigențelor de sănătate, trebuie să se atragă atenția cuvenită condițiilor climaterice și, în special, volumului de aer, suprafeței minime de spațiu, luminii, căldurii și ventilației⁶.

Detenția persoanelor aflate în custodia penitenciarelor (condamnați sau preveniți) în spații de detenție neconforme standardelor minime de detenție poate avea consecințe pentru persoanele care și-au asumat responsabilitatea de a le plasa în astfel de spații. Astfel, deținerea în condiții neadecvate poate fi tratată drept o încălcare directă a prevederilor art. 16 din Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante⁷. În acest context sunt relevante prevederile art.166¹ din Codul penal al Republicii Moldova, care incriminează responsabilitatea pentru faptele de tortură, tratament inuman sau degradant. Or, potrivit alin. (1) este prevăzută tragerea la răspundere penală pentru cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman sau degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice. Astfel, organele procuraturii sunt în drept de a porni urmărirea penală pentru plasarea intenționată a persoanelor în condiții neadecvate de detenție. Or, în consecință

⁶ Regulile ce țin de Standardele Minime Privind Tratatamentul Deținuților, adoptate de către Primul Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea Crimei și Tratatamentul Infractorilor, care a avut loc la Geneva în 1955, și aprobate de Consiliul Economic și Social prin rezoluția 663 C (XXIV) din 31 iulie 1957 și 2076 (LXII) din 13 mai 1977.

⁷ Convenție ONU din 10.12.1984 împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, aderat prin Hotărîrea Parlamentului nr.473-XIII din 31.05.9, publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.129 art. 16: „Fiecare stat parte se angajează să interzică, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, și alte acte care constituie pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante care nu sunt acte de tortură așa cum aceasta este definită la articolul 1, când asemenea acte sunt săvârșite de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al acesteia.”

deținerea în condițiile respective ar putea fi calificată ca acțiune premeditată care cauzează suferințe fizice sau psihice celor deținuți.

În anul 2013 CpDOM, angajații care activează în cadrul MNPT au monitorizat cu multă atenție situația de la 5 penitenciare cu statut de izolator de urmărire penală, care se confruntă cu mari probleme la capitolul condiții de detenție. De asemenea, s-a semnalat că spațiile de detenție ale Penitenciarului nr. 13 Chișinău și ale Penitenciarul nr. 11 din Bălți rămân a fi ani de-a rândul într-o stare foarte gravă. Edificiile menționate necesită investiții financiare importante pentru asigurarea condițiilor minime de detenție. Avocații parlamentari au înaintat 4 avize administrației Penitenciarul 13 din Chișinău și 2 – conducerii Penitenciarul 11 din Bălți cu recomandări privind ameliorarea condițiilor de detenție.

În acest sens este relevantă statistica Curții Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului, potrivit căreia între anii 2005-2013 Republica Moldova a fost condamnată pe 17 cauze în baza prevederilor art.3 al Convenției (interzicerea torturii) pentru detenția în condiții inumane și/sau degradante în Penitenciarul nr. 13 (fostul penitenciar nr. 3) din mun. Chișinău, în folosul părților fiind încasate 153350 de euro.

Principalele carențe atestate în cadrul vizitelor și care urmează a fi înlăturate sunt neasigurarea iluminării suficiente a spațiilor de detenție și a unei ventilări adecvate a celulelor, deconectarea energiei electrice în unele penitenciare pe parcursul zilei. Este îngrijorătoare situația atestată în celulele amplasate în subsolul Penitenciarelor nr. 13 Chișinău, nr. 15 din Cricova, în care în timpul zilei este deconectată energia electrică, iar deținuții sunt nevoiți să-și petreacă ziua în semiîntuneric.

- **Suprapopularea penitenciarelor**

Fenomenul de suprapopulare continuă să distrugă sistemul penitenciar de-a lungul Europei și subminează grav tentativele de ameliorare a condițiilor de detenție. Efectele negative ale suprapopulării penitenciare au fost deja subliniate în rapoartele generale de activități anterior.⁸ Faptul că un stat întemnițează un număr mare dintre cetățenii săi nu se poate explica într-un mod convingător printr-o rată ridicată a criminalității. Atitudinea generală a membrilor serviciilor responsabile cu aplicarea legilor și autoritățile judiciare trebuie, în parte, să fie responsabile⁹.

⁸ Al 2-lea Raport General - CPT/Inf (92) 3, paragraful 4 și al 7-lea Raport General - CPT/Inf (97) 10, paragrafele 12-15.

⁹ Normele CPT, Strasbourg decembrie 2010, pag. 23

Închisorile suprapopulate presupun spații neigienice și strâmte, o lipsă permanentă de intimitate (chiar și în cazul folosirii instalațiilor sanitare), activități reduse în afara celulelor din cauza insuficienței de personal, tensiune crescută dintre deținuți și dintre aceștia și personal. Suprapopularea a fost atestată în penitenciarele nr. 13 și nr. 11, fiind constatate situații în care persoanele deținute erau nevoite să doarmă pe rând. Astfel în Penitenciarul nr. 13 într-o celulă de 33 m.p. la momentul vizitei din iunie 2013 erau plasați 16 deținuți, unei persoane revenindu-i aproximativ 2 m.p. În penitenciarul respectiv sunt celulele unde unui deținut îi revin mai puțin de 1,5 m.p.

Suprapopularea în sine nu constituie temei pentru atribuirea acțiunii drept tratament inuman sau degradant. Totodată, combinată cu alți factori, cum ar fi iluminarea insuficientă a încăperilor, ventilarea insuficientă a spațiilor, permisiunea de a fuma în spațiile locative poate fi calificat drept un tratament inuman sau degradant a persoanelor plasate în asemenea condiții. Chiar și în Penitenciarul nr. 7 din s. Rusca – penitenciar pentru femei în unele celule a fost atestată neasigurarea cu spațiu de detenție de 4 m.p.¹⁰ Totuși condițiile de detenție în acest penitenciar pot fi invocate drept exemplu pentru tot sistemul penitenciar, iar deficiențele menționate s-au datorat specificului arhitectonic al blocului de detenție, renovat dintr-un bloc construit în timpul URSS.

Se impune de subliniat că în acest sens au fost adoptate un șir de documente de politici de stat, menite de a racorda condițiile de detenție la standardele minimale naționale și internaționale:

1. Concepția reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1624 din 31.12.2003¹¹;
2. Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16.02.2012¹²;
3. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12.05.2011¹³.

În toate actele enumerate se pune sarcina dezvoltării pînă în anul 2020 a bazei tehnico-materiale și a infrastructurii în toate locurile privative de libertate în corespundere cu standardele europene, modernizarea sistemelor de încălzire, iluminare, alimentare cu apă și de canalizare și efectuarea altor lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție.

¹⁰ Art. 225 alin. (2) Cod de executare a Republicii Moldova, „*Norma de spațiu locativ stabilit pentru un condamnat nu poate fi mai mică de 4 m²*”

¹¹ Monitorul Oficial al R. Moldova nr.13-15/101 din 16.01.2004

¹² Monitorul Oficial nr.109-112/371 din 05.06.2012

¹³ Monitorul Oficial nr.118-121/331 din 22.07.2011

Totuși trebuie de menționat că în prezent nu a demarat nici un proiect de construcție a caselor de arest: **până în anul 2013 a fost planificată edificarea¹⁴ a 8 case de arest.** Problema supraaglomerării în izolatoarele de urmărire penală rămîne în continuare una de actualitate, mai ales pentru Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău, care reprezintă un izolator din raza de activitate a organelor de drept și instanțelor judecătorești din raioanele centrale ale republicii, a Curților de Apel Chișinău și Bender, precum și a Curții Supreme de Justiție. Potrivit ultimelor date ale DIP, în urma consultărilor cu autoritățile ce au menirea de a ocroti normele de drept s-a decis construcția a 5 case de arest în Bălți, Ungheni, Comrat, Căușeni, Edineț.

- **Dreptul la hrană și apă potabilă**

Hrana

Oricărui deținut trebuie să i se ofere din partea administrației la orele convenite mâncare cu o valoare nutritivă adecvată pentru sănătate, de o calitate bună și care să fie bine pregătită și servită

Apa potabilă trebuie să fie oricînd la dispoziția deținutului

În general, alimentarea în penitenciare are loc centralizat. În majoritatea penitenciarelor există bucătării și cantine unde deținuții iau masa. Totuși o mare parte dintre deținuți nu se alimentează din penitenciar, utilizînd doar pîinea, zahărul și laptele. Foarte mulți deținuți se alimentează din coletele aduse de către rude sau persoanele apropiate, invocînd faptul că mîncarea care li se dă în penitenciar nu este gustoasă și are puține calorii.

În cadrul vizitelor de monitorizare efectuate în cadrul MNPT s-a atestat că în general pentru prepararea hranei sunt selectați deținuți cu certificate de calificare profesională. În unele penitenciare nu au parvenit reclamații referitoare la calitatea și cantitatea alimentelor ce le primesc deținuții, în alte instituții opinia generală este una critică față de calitatea alimentelor.

Generalizînd informațiile, putem menționa că în Penitenciarul nr. 17 Rezina, Penitenciarul nr. 9 Pruncul condițiile de preparare a alimentelor sunt inadecvate, pentru ameliorarea situației fiind necesare investiții. Totodată, în trimestrul 3 al anului 2013 a fost dată în exploatare cantina Penitenciarului nr. 1 Taraclia, care dispune de utilaj modern de preparare a hranei și de condiții sanitaro-igienice model pentru alte penitenciare.

Suma alocată pentru alimentarea unui deținut pe zi rămîne a fi una modestă și nu permite asigurarea cu totalitatea substanțelor nutritive necesare pentru deținuți:

¹⁴ Case de arest cu capacitatea de 250 locuri, r-nul Glodeni, Comrat, Orhei, Hîncești, Căușeni, Edineț, Florești, Ungheni

Cheltuieli de întreținere a unui deținut pe zi	
Anul	Alimentația
2008	8,74 lei
2009	8,85 lei
2010	10,31lei
2011	11,06 lei
2012	13,17 lei
9 luni 2013	13,08 lei ¹⁵

Vom mai nota că asigurarea întreținerii adecvate a încăperilor bucătăriei și cantinei, repartizarea alimentelor depinde și de calitățile manageriale ale administrației penitenciarelor, calităților organizatorice ale angajaților. Vom invoca drept exemplu situația în care deținuților li se permite să ia masa în încăperile locative, mai ales în penitenciare cu dormitoare locative mari de 20-30 paturi.

Pentru asigurarea unei alimentări adecvate a deținuților, este important ca și personalul medical din penitenciare să-și îndeplinească în mod responsabil atribuțiile legate de controlul încăperilor unde se prepară hrana, al utilajului, vaselor folosite la prepararea hranei, de verificare a deținuților care necesită o alimentare suplimentară sau dietetică, în funcție de starea sănătății.

Pentru îmbunătățirea calității hranei furnizate deținuților, considerăm că ar fi oportună oferirea administrațiilor instituțiilor penitenciare a posibilității de a achiziționa produse de la producători agricoli locali la prețuri avantajoase. Asta în condițiile în care în prezent toate achizițiile se efectuează centralizat.

- **Îmbrăcămintea și lenjeria de pat**

(1) Orice deținut căruia nu i se permite să poarte îmbrăcămintea proprie trebuie să primească un set de îmbrăcămintă potrivit climei, timpului, măsurii lui, care i-ar permite să-și păstreze sănătatea. Îmbrăcămintea nu trebuie să fie în nici un caz degradantă sau umilitoare pentru deținut.

(2) Toate hainele trebuie să fie curate și păstrate în condiții decente. Lenjeria intimă va fi schimbată și spălată de atâtea ori, cât este necesar pentru a se menține igiena.

(3) În situații excepționale, chiar dacă deținutul este mutat în altă instituție sau scos în afara ei cu un scop autorizat, lui trebuie să i se permită să poarte îmbrăcămintea proprie sau altă

¹⁵ Pe parcursul anului 2013 cursul oficial al unui euro fiind de la 16,8 până la 18 lei, la data de 13.02.2014 cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei fiind de 18,28 lei pentru un euro
http://www.bnm.md/md/official_exchange_rates

îmbrăcăminte decentă.

Dacă deținuților li se permite să poarte hainele proprii, se va verifica dacă ele sunt curate și bune de purtat.

Orice deținut trebuie, în conformitate cu standardele locale sau naționale, să aibă un pat separat, cu lenjerie de pat, păături, perne, plapome suficiente, care să fie curate, păstrate în condiții bune și schimbate suficient de des ca să asigure curățenia.

Din cele stabilite pe parcursul anului 2013 putem menționa că în penitenciarele din Republica Moldova deținuții nu sunt obligați să poarte o uniformă standardizată, fiecare condamnat fiind în drept să poarte haine de acasă. Un lucru important este oferirea posibilității de a-și spăla hainele personale, precum și lenjerie de pat. Majoritatea penitenciarelor au fost dotate cu mașini de spălat automat, există însă și instituții care nu le-au creat deținuților condiții pentru a-și spăla hainele. În Penitenciarele nr. 13 din Chișinău și nr. 6 din Soroca mai mulți condamnați le-au spus angajaților MNPT că nu știu de existența unor spălătorii în penitenciare fie că nu au posibilitatea de a-și spăla hainele. Totodată, menținerea acestora în condiții curate și decente este un lucru aproape imposibil de realizat în încăperile unde unui deținut i se oferă 2 m. p., iar hainele sînt păstrate în genți sau pe marginea paturilor.

În context mai trebuie de menționat că în izolatoarele de urmărire penală deținuții sunt nevoiți să-și usuce hainele în încăperile de detenție, sporind nivelul de umiditate în celule și creînd un mediu favorabil dezvoltării mucegaiului sau bacililor de tuberculoză.

Întreținerea

Toate obiectele de uz general puse la dispoziția deținuților, și în special cele necesare pentru dormit, trebuie să corespundă exigențelor de sănătate, trebuie să se atragă atenția cuvenită condițiilor climaterice și, în special, volumului de aer, suprafeței minime de spațiu, luminii, căldurii și ventilației.

În toate locurile unde deținuții vor trai sau lucra, (a) geamurile trebuie să fie suficient de mari pentru ca să le permită să citească sau să lucreze de la lumina naturală, iar încăperile trebuie să fie construite în așa mod încât să permită intrarea aerului proaspăt chiar dacă nu există ventilație artificială;

Lumina artificială trebuie să fie suficientă pentru a le permite deținuților să citească sau să lucreze fără a influența negativ asupra vederii lor.

Instalațiile sanitare trebuie să fie adecvate pentru a le permite deținuților să-și satisfacă necesitățile naturale într-un mod decent și curat.

În urma vizitelor efectuate s-a constatat că în Penitenciarele nr. 7 Rusca și nr. 1 Taraclia sînt condiții de detenție foarte bune. Cît privește alte instituții similare, există sectoare din cadrul unor penitenciare în care condițiile de detenție urmează a fi ameliorate. E valabil în special pentru încăperile destinate asigurării securității unor condamnați, care, din diferite motive, au nevoie de aceasta. La recomandările avocaților parlamentari din anii precedenți, în Penitenciarul nr. 15 Cricova nu mai sunt folosite celulele fără de iluminare naturală. A început reconstrucția Izolatorului disciplinar al Penitenciarului nr. 17 Rezina.

Lipsa accesului zilnic al deținuților la instalațiile de duș, mai ales pe timp de vară, este o altă problemă monitorizată de CpDOM. S-a constatat că în unele penitenciare condamnații pot merge să facă baie doar o singură dată pe săptămînă, inclusiv pe timp de vară. În acest sens merită a fi apreciat efortul personalului din unele penitenciare (Penitenciarul nr. 7 Rusca, Penitenciarul nr. 3 Leova, Penitenciarul nr. 18 Brănești) care a amenajat dușuri de vară pentru deținuți.

În cadrul vizitelor, mulți deținuți au invocat condiții umilitoare în ceea ce privește amplasarea veceurilor în apropierea imediată a paturilor, spații sanitare separate de restul celulei prin perdele.

Toate încăperile instituției penitenciare care sunt folosite cu regularitate de către deținuți trebuie să fie menținute permanent în curățenie. Însă frecvent, ceea ce se constată în cadrul vizitelor de monitorizare sau preventive nu suportă nici un fel de critici: încăperi locative insalubre și îmbibate cu fum de țigară (din cauză că deținuții au voie să fumeze în celule). Ține de buna organizare a administrației penitenciarelor realizarea măsurilor de salubritate permanentă a celulelor și amenajarea unor spații special destinate fumatului în afara celulelor, practică utilizată în Estonia, Norvegia.

Dormitoare comune

În majoritatea penitenciarelor deținuții sunt plasați în spații mari, a cîte 20-50 de persoane. De regulă, aici se fumează mult iar încăperile nu sunt asigurate cu sisteme de ventilare, lumina electrică este deconectată în timpul zilei. În aceste condiții precare de detenție, plasarea în aceeași încăpere a unui număr mare de condamnați care se află în relații de „ierarhie”, sporește riscul de intimidări și violențe. Astfel de modalități de cazare favorizează dezvoltarea sub-culturilor criminale și menținerea legăturilor între condamnații care fac parte din organizații criminale.

Or, anume faptul că deținuții au putut comunica liber între ei, fiind insuficient supravegheați de personalului penitenciarului, a făcut posibilă activitatea pe teritoriul Penitenciarului nr. 9 Pruncul a grupării criminale conduse de un lider neformal al lumii interlope.

În baza probelor aduse de procurori, în aprilie 2013, Curtea Supremă de Justiție a menținut hotărîrea de condamnare a 11 membri ai organizației criminale conduse de V. M. și a stabilit membrilor grupului nominalizat pedepse cu privațiune de libertate pe termene cuprinse între 12 și 20 de ani de detenție. Căuză penală respectivă a fost pornită la începutul anului 2010 drept urmare a plîngerilor unor deținuți, care reclamau că ar fi fost șantajați, prin aplicarea violenței și amenințarea cu moartea, de către un grup de condamnați ai penitenciarului – membri ai organizației criminale „Makena”.

În cadrul examinării cazului, procurorii au stabilit că în anii 1999-2010, V. M., condamnat și deținut în diferite penitenciare din țară, a format organizația criminală cu denumirea „Makena”, alcătuită din grupări criminale, dintre care una își desfășura activitatea infracțională pe teritoriul penitenciarului Pruncul.

În scopul colectării de fonduri bănești pentru susținerea organizației în instituțiile penitenciare și atragerea altor membri din rîndurile deținuților, membrii rețelei interlope îi șantajau pe alți condamnați. Ultimii erau amenințați cu moartea și impuși să achite sume impunătoare de bani¹⁶.

Urmare a numeroaselor recomandări venite din partea instituțiilor naționale și internaționale privind ameliorarea condițiilor de detenție în Penitenciarul nr. 13, prin Legea nr.295 din 12.12.2013 a fost ratificat Acordul-cadru de împrumut dintre Republica Moldova și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei pentru realizarea Proiectului de construcție a unui nou penitenciar cu capacitatea de 1500 de locuri în mun. Chișinău. Proiectul urmează a fi realizat pînă în anul 2018. Deși există numeroși opozanți ai construcției noului penitenciar, care consideră exagerate costurile legate de construcție (aproximativ 700 milioane lei), sperăm că obiectivul respectiv va fi realizat conform celor planificate, ceea ce va contribui la ameliorarea situației persoanelor deținute. Totodată, se va reduce rata incidenței condamnărilor Republicii Moldova legate de condiții inadecvate de detenție. Or, condițiile proaste de detenție din Penitenciarul nr. 13 au servit temei pentru condamnarea Republicii Moldova în 12 cazuri la CtEDO pentru violarea art. 3 CEDO.

➤ *Aspecte ce țin de prevenirea torturii*

În sistemul penitenciar petițiile sunt sistematizate pe diferite categorii, printre care și la capitolul ”maltratare” (în anul 2008 nu a fost înregistrată nicio plîngere de acest fel; în 2009 - 8; în 2010 - 12; în 2011 – 3 și în 2013 – 14 alegații)¹⁷. În petițiile înaintate, deținuții descriu/invocă pretense acte de abuz din partea colaboratorilor, cu aplicarea mijloacelor speciale, inclusiv a forței fizice în timpul escortei.

¹⁶ <http://www.trm.md/ro/social/pedepse-neschimbate-pentru-grupul-makena/>

¹⁷ Informație prezentată CpDOM de către DIP, vizînd analiza activităților în sistemul penitenciar din anul 2013

Pe parcursul anului 2013 au fost efectuate 11 anchete de serviciu în privința alegațiilor despre maltratarea deținuților ce au constat inclusiv în aplicarea nejustificată a mijloacelor speciale, a forței fizice în timpul escortării, încălcarea regulilor de efectuare a perchezițiilor etc. De menționat că, pînă în anul 2013, nu au fost sistematizate anchetele de serviciu pe acest subiect.

Urmare a investigațiilor efectuate de către procurori, au fost inițiate 14 cauze penale la compartimentul semne de rele tratamente comise, tolerate sau încurajate de către colaboratorii sistemului penitenciar.

Pe faptul constatării admiterii abaterilor ce derivă din relațiile cu deținuții în anul 2013 au fost sancționați disciplinar 67 de colaboratori, dintre care: 43 - cu „avertisment”, 10 - cu „muștrare”, 10 - cu „muștrare aspră”, 3 - fiind „concediați din sistemul penitenciar” și 1 colaborator cu „avertizare asupra corespunderii incomplete în serviciu”.

În perioada vizată a fost destituit din funcție un angajat pentru aplicarea relelor tratamente. De asemenea, în anul 2013 au fost concediați din sistemul penitenciar pentru încălcarea disciplinei 9 colaboratori (*pentru comparație, 20 persoane-2010, 13 persoane-2011 și 13 persoane - 2012*) și pentru discreditație - 2 colaboratori (*28 persoane-2008, 13 persoane-2009, 11 persoane-2010, 10 persoane-2011 și 4 persoane - 2012*).

Avocații parlamentari au trimis 2 demersuri în adresa Procuraturii Generale pentru inițierea investigațiilor ce s-ar finaliza cu urmărirea penală.

Pe 20 august 2013 avocatul parlamentar a înaintat în adresa Procuraturii Generale un demers privind investigarea unui caz de provocare a relelor tratamente de către colaboratori ai Penitenciarului nr. 13 Chișinău față de deținuții B.A. și C.M. Cazul ar fi avut loc pe 12 august 2013 și s-ar fi produs din cauza opunerii de rezistență în timpul escortării deținuților în secția medicală a penitenciarului, perioadă în care deținuții au fost maltratați fizic.

După investigarea efectuată pe 28 august 2013, Procuratura sectorului Centru, mun. Chișinău a dispus pornirea urmăririi penale, pe indicii componenței de infracțiune prevăzute de art. 166¹ Cod penal, urmărirea penală aflându-se în derulare în prezent.

Avocații parlamentari au reiterat necesitatea investigării eficiente a tuturor cazurilor în care se invocă aplicarea relelor tratamente față de persoanele aflate în custodia statului. Mai mult, este și de datoria autorităților de detenție de a prezenta explicații plauzibile despre modalitatea și circumstanțele apariției leziunilor corporale apărute în perioada aflării în custodia autorității de detenție.

Instituția avocaților parlamentari s-a autosesizat pe un caz mediatizat în presa electronică¹⁸ privind convorbirea telefonică între persoane din administrația publică a regiunii U.T.A. Gagauz Yeri, în care se vehicula exercitarea de presiuni asupra unei persoane aflate în detenție în cadrul unei cauze penale. Din înregistrare reieșea că șeful Penitenciarului nr. 5 Cahul urma să intervină într-un anumit mod în interesul persoanelor cu care discuta. Înregistrarea telefonică ar fi avut loc în anul 2012.

După efectuarea investigațiilor interne ale DIP nu au fost stabilite elemente ale încălcării normelor deontologice. Totodată, șeful Penitenciarului nr. 5 din Cahul a fost atenționat să respecte cu strictețe în activitatea desfășurată normele legale, cele deontologice ale personalului penitenciar și să nu admită încălcări.

În opinia avocatului parlamentar, înregistrarea postată și conținutul dialogului prezintă fapte care denotă că șeful Penitenciarului nr. 5 Cahul a încălcat normele conduitei deontologice ale colaboratorilor sistemului penitenciar prin faptul că și-a permis să discute cu persoane terțe despre situația deținuților din Penitenciarul nr. 5, acțiuni care, eventual, ar fi putut leza drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În conformitate cu acțiunile planificate în documentele naționale de politici (Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pe anii 2011 – 2014 și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016), a fost efectuată instruirea angajaților sistemului penitenciar privind normelor naționale și internaționale de conduită în relațiile cu persoanele deținute. Astfel, programele de instruire inițială și de perfecționare a efectivului sistemului penitenciar în cadrul Centrului instructiv al DIP conțin subiecte din domeniul prevenirii torturii și relelor tratamente la compartimentul „Pregătirea în domeniul drepturilor omului”. La instruirea pe această temă au participat 422 de angajați. În Centrul de instruire DIP de la Goian, angajații CpDOM au desfășurat seminare pentru personalul sistemului penitenciar cu tematici ce țin de garantarea drepturilor fundamentale ale persoanelor deținute, relațiile dintre deținuți și colaboratori, etc.

Pentru a preveni relele tratamente și pentru a asigura monitorizarea video a locurilor de detenție, în anul 2013 au fost achiziționate și instalate peste 600 de camere video în toate penitenciarele, de asemenea a fost asigurată conexiunea acestora cu unitatea de serviciu a DIP.

¹⁸ www.gagauzlar.md(<http://www.gagauzlar.md/libview.php?l=ru&idc=295&id=6009&parent=0>) și <http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=9987>

➤ *Activitățile deținuților. Relațiile dintre personal și deținuți*

Un program satisfăcător de activități (muncă, educație, sport etc.) are o importanță crucială pentru bunăstarea deținuților.

Deținuții nu pot fi lăsați „de capul lor” săptămîni, posibil, luni de-a rîndul, încuiați în celulele lor, indiferent de cît de bune condiții materiale ar putea fi în interiorul celulelor. CPT-ul consideră că ar trebui să se tindă ca în închisorile de detenție provizorie¹⁹ deținuții să-și poată petrece o parte rezonabilă a timpului (8 ore sau mai mult) în afara celulelor, antrenați în diverse activități. Bineînțeles, regimul din închisorile de executare a pedepselor ar trebui să fie și mai favorabil.

În urma monitorizării permanente a penitenciarelor, s-a constatat o intensificare a activităților în care sunt implicați deținuții: activități sportive, socio-culturale, cum ar fi organizarea cu participarea condamnaților a unor spectacole la care au fost invitate rudelor deținuților. În organizarea concertelor au fost implicați inclusiv deținuții pe viață, ceea ce reprezintă un element pozitiv în menținerea contactului acestora cu lumea exterioară. În același timp deținuții din izolatoarele de urmărire penală, precum și deținuții cărora li se asigură securitatea personală și sînt izolați de ceilalți condamnați sunt nevoiți în permanență să-și petreacă timpul în celule.

Este foarte important pentru deținuți să păstreze contacte rezonabil de bune cu lumea exterioară.

Mai presus de toate, deținutului trebuie să i se dea posibilitatea menținerii relațiilor lui cu familia și prietenii apropiați. Principiul de bază trebuie să fie promovarea contactului cu lumea exterioară; orice limitare a acestui contact trebuie să se bazeze în exclusivitate pe imperative serioase de securitate sau pe considerente privind resursele disponibile.

În acest sens putem constata că administrația penitenciarelor și a DIP permit discreționar acordarea de întrevederi de lungă durată cu persoane care nu sunt căsătorite oficial. Este relevant cazul deținutei B.T., căreia nemotivat i se refuza întrevederea de lungă durată cu M.M., deși au fost prezentate certificate de la locul de trai și o instituție religioasă că aceste persoane formează un cuplu de 12 ani. În acest caz sunt concludente dispozițiile art. 213 Cod de executare, care prevăd posibilitatea unor întrevederi de lungă durată pentru deținuți cu soțul, rudele, iar în cazuri

¹⁹ Normele CPT, pag. 16

excepționale, cu autorizația administrației penitenciarului, cu o altă persoană indicată de condamnat. În aceeași ordine de idei, la acordarea întrevederilor de lungă durată urmează a se ține cont de recomandările incluse în punctul 51 din **cel de-al 2 Raport General al CPT** (Comitetul European de Prevenire a Torturii), care menționează că este foarte important pentru deținuți să păstreze contacte rezonabil de bune cu lumea exterioară. CPT-ul subliniază necesitatea unei anumite flexibilități față de deținuții cu familii îndepărtate (care nu pot face vizite periodice) în ce privește aplicarea regulilor de vizitare și a contactelor telefonice. Avocații parlamentari au înaintat recomandări către DIP de a întreprinde măsuri organizatorice în aspectul ce ține de asigurarea dreptului la viață privată și de familie a deținuților, în procesul acordării întrevederilor de lungă durată, astfel încât să fie promovat contactul cu lumea exterioară.

Baza unui sistem penitenciar de factură umană va fi întotdeauna un personalul recrutat și format cu seriozitate, care să știe cum să adopte o atitudine corespunzătoare în relațiile cu deținuții și care să-și perceapă munca mai mult ca pe o vocație decât ca o simplă slujbă. Crearea unor relații pozitive cu deținuții trebuie să fie recunoscută ca trăsătură principală a acestei vocații²⁰.

Din discuțiile cu deținuții, angajații MNPT au aflat că aceștia sunt nemulțumiți de modul de efectuate a perchezițiilor, în special a celor pe timp de noapte, de nerespectarea de către colaboratorii penitenciarelor a cerințelor de a-i informa despre chestiunile incluse în dosarul personal. Pe de altă parte, în cadrul vizitelor s-a atestat că, frecvent, condamnații manifestă o atitudine sfidătoare, obraznică față de personalul penitenciarelor, comportament tolerat în mod nejustificat de către colaboratorii instituțiilor de detenție. Relațiile dintre personal și deținuți sunt afectate și din cauza problemelor apărute urmare a introducerii obiectelor interzise pe teritoriul penitenciarelor. În prezent în penitenciare, într-un fel sau altul, tacit este acceptată introducerea în penitenciare a unor bunuri interzise, cum ar fi telefoane mobile, cartele SIM și chiar droguri și băuturi alcoolice. În unele cazuri există temeiuri pentru a presupune că nemijlocit angajații ar fi implicați în acest proces. Ulterior însă aceiași colaboratori, în cadrul perchezițiilor efectuate, depistează aceste bunuri și aplică sancțiuni deținuților. Astfel, numai în Penitenciarul nr. 8 Bender pe parcursul anului 2013 la deținuți au fost găsite 35 de telefoane mobile.

²⁰ Normele CPT, pag. 21

Accesul la servicii medicale în penitenciare

- *Dreptul la asistență medicală al persoanelor condamnate este garantat.*
- *Asistența medicală în penitenciare se acordă ori de câte ori este necesar sau la cerere, de către un personal calificat, în mod gratuit, potrivit legii.*
- *Condamnații beneficiază în mod gratuit de tratament medical și de medicamente²¹.*

Datele în dinamică pe anii 2008-2013 privind cuantumul cheltuielilor pentru serviciile medicale repartizate pentru un deținut (medicamente, investigații și tratament efectuat în instituțiile medicale din afara sistemului penitenciar, procurarea de utilaj medical pentru instituțiile penitenciare) sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Cheltuieli de asigurarea a asistenței medicale pentru un deținut pe zi în lei	
Anul	Medicina
2008	0,63
2009	0,92
2010	1,80
2011	1,49
2012	1,34
9 luni 2013	1,10

Datele menționate ilustrează faptul că sumele repartizate sunt derizorii și insuficiente pentru asigurarea realizării dreptului persoanelor aflate în detenție la ocrotirea sănătății. În acest context, reamintim de concluziile CPT, potrivit cărora o îngrijire medicală neadecvată poate conduce rapid la situații care au puncte comune cu “tratamentele inumane sau degradante”. Serviciul de îngrijire medicală într-o anumită instituție poate juca un rol important în combaterea relelor tratamente și el este plasat astfel încât să aibă un impact pozitiv asupra întregii calități a vieții în instituția în cadrul căreia funcționează.

Structura morbidității deținuților:						
Indici	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bolile sistemului digestiv	1409	1523	1464	3658	4410	5464
Tulburări mintale și comportamentale	2728	2817	2561	2411	2486	3582
Bolile sistemului respirator	2560	3594	3210	2011	2362	4246
Traume și intoxicații	956	1171	1805	1365	1260	1278

²¹ Art. 230 Cod de executare a Republicii Moldova

Boli infecțioase si parazitare	1199	947	1152	1177	1651	1376
Bolile sistemului cardiovascular	629	745	824	743	784	841
Bolile sistemului nervos	526	356	322	335	359	398
Tuberculoza	245	192	164	133	162	152
*inclusiv la intrare în sistem	153(62,4%)	51(26,6%)	42(25,4%)	31(23%)	56(34,5%)	36(23,6%)

Datele DIP în dinamică privind morbiditatea în rândul deținuților în sistemul penitenciar pe parcursul anilor 2008-2013:

În tabelul care urmează sunt prezentate date privind numărul deținuților care se află la evidență cu TBC, (cazuri noi, recidive), inclusiv cu TBC MDR (multi drog rezistentă), numărul deținuților care au fost depistați cu TBC în penitenciare în perioada anilor 2008-2013, numărul deținuților care au urmat tratamentul de TBC conform strategiei DOTS și DOTS+ , nominalizînd costul unui caz de tratament, cît și fondurile de acoperire a acestora, indicați și numărul deținuților care sau refuzat de urmarea tratamentului.

N r.	Categorii	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Caz nou microscopic pozitiv	38	38	33	14	30	17
2.	Caz nou microscopic negativ	110	76	77	51	87	62
3.	Caz nou extrapulmonar	3	5	5	7	0	0
4.	Caz nou extrarespirator	2	1	3	1	0	0
5.	Recidivă microscopic pozitivă	44	38	19	21	13	11
6.	Recidivă microscopic negativă	48	36	26	35	32	37
7.	Recidivă extrapulmonară	0	0	1	1	0	0
8.	Incidența globală	245	192	164	133	162	127

De menționat că sistemului penitenciar îi revine cota de circa 2% din numărul total de pacienți notificați în țara noastră cu diagnosticul de tuberculoză (cazuri noi și recidive).

Numărul deținuților cu tuberculoză s-a micșorat cu 86% sau de 7,5 ori, de la 1152 bolnavi în anul 2001 pînă la 152 bolnavi la finele anului 2013.

În anul 2013, pentru organizarea intervenției eficiente în domeniul sporirii calității și independenței serviciilor medicale din penitenciare, a fost elaborată o propunere de politică publică: „Servicii medicale de calitate pentru persoanele deținute în penitenciare”. Necesitatea elaborării documentului a fost determinată de concluziile Misiunii Agenției Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității (UNODS) și Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) din 9-13 aprilie 2012 privind „Organizarea serviciilor medicale în sectorul penitenciar al

Republicii Moldova”. Proiectul propunerii de politică publică a fost consultat public la 24.12.2013, Ministerul Justiției recomandînd „crearea în cadrul sistemului penitenciar a unei subdiviziuni subordonate independente responsabile de sănătatea deținuților în penitenciare”. Această opțiune prevede implementarea unui sistem mixt de organizare a sănătății în penitenciare. Sistemul penitenciar va fi responsabil de dezvoltarea și perfecționarea serviciilor medicale primare specializate de lungă durată și de recuperare, iar serviciile medicale înalt specializate urmează a fi acordate în cadrul instituțiilor medico-sanitare ale Ministerului Sănătății.

Ținînd cont de recomandările CPT, precum și reieșind din realitățile existente în prezent în sistemul penitenciar ce țin de acordarea asistenței medicale eficiente, Instituția avocaților parlamentari accentuează necesitatea asigurării independenței profesionale a lucrătorilor medicali ce activează în instituțiile de detenție. Ideea creării unei direcții de îngrijiri medicale în cadrul DIP care se presupune că va fi independentă funcțional, responsabilă de asigurarea funcționării serviciului de acordare a asistenței medicale în penitenciare ar putea fi o inițiativă ce ar oferi posibilitate lucrătorilor medicali să activeze potrivit obligațiilor profesionale și nu ca lucrători ai sistemului penitenciar ce asigură funcționarea regimului, securității sau altor aspecte ce au tangență cu executarea pedepsei închisorii. Pe de altă parte, șeful direcției ce se planifică a fi creată va fi subordonat funcțional directorului DIP, ceea ce creează anumite semne de întrebare asupra asigurării independenței profesionale a lucrătorilor medicali din penitenciare.

Avocatul parlamentar este de părerea că varianta optimă ar fi includerea Serviciului de îngrijire medicală din penitenciare în subordinea Ministerului Sănătății. Or, practica altor țări a demonstrat eficiența activității acestui tip de sistem. În acest caz lucrătorii medicali din penitenciare vor beneficia de independență profesională, fiind salarizați de Ministerul Sănătății, nu vor fi în subordinea unui factor de decizie din penitenciare sau din sistemul autorităților penitenciare. Astfel, în baza serviciilor medicale din penitenciare și Spitalului penitenciar nr. 16 Pruncul poate fi creată o subdiviziune eficientă cu angajați medicali civili, ce va avea ca sarcină acordarea asistenței medicale eficiente deținuților și examinarea obiectivă a vătămărilor corporale depistate la deținuți, care nu se va subordona profesional și nu se va identifica cu angajații autorităților penitenciare.

Astfel, în prezent lucrătorii medicali din penitenciare se autoidentifică cu angajații altor servicii din penitenciare, neavînd curajul să înainteze prescripții de îmbunătățire a condițiilor de detenție.

Includerea sistemului de îngrijire a sănătății din penitenciare în subordinea Ministerului Sănătății ar permite accederea la diversele programe de sănătate din sistemul național de ocrotire

a sănătății. Or, în prezent deținuții bolnavi de diabet zaharat sau de cancer nu au acces la programele naționale de tratament a maladiilor respective, finanțate de Casa Națională de Asigurări în Medicină, cheltuielile fiind puse în sarcina DIP. De asemenea, nu sunt valorificate pe deplin oportunitățile de stimulare a personalului medical din penitenciare, prin oferirea unor condiții avantajoase de activitate, suplimente la salarii.

În concluzie, Centrul pentru Drepturile Omului susține ideea creării unui sistem de îngrijire medicală în penitenciare independent profesional, subordonat organizațional și profesional Ministerului Sănătății, sistem ce va oferi posibilitatea prestării de servicii de sănătate deținuților echivalente celor din sistemul public de sănătate. La fel, sistemul medical independent din penitenciare va constitui una din garanțiile prevenirii relelor tratamente, prin prezentarea unor concluzii independente privind leziunile corporale ale deținuților atât la examinarea medicală primară a deținuților la intrarea penitenciar, cât și a leziunilor corporale apărute în timpul aflării în detenție (natura acestora, localizarea, mecanismelor de formare).

Recomandări

- *Să fie continuate experiențele pozitive de racordare a condițiilor de detenție la standardele naționale și internaționale în domeniu (demararea construcției noului penitenciar din mun. Chișinău, repararea spațiilor de detenție în toate penitenciarele);*
- *Să fie reconstruite bucătăriile și cantinele penitenciarelor pe modelul celor din penitenciarele nr. 1 Taraclia și nr. 7 Rusca;*
- *Să fie intensificat controlului serviciului medical din penitenciare asupra respectării și asigurării normelor sanitaro-igienice în penitenciare, asupra calității și cantității alimentației;*
- *Să fie finalizat procesul de reformare a serviciului medical din penitenciare, care să devină independent și să ofere servicii de asistență medicală independentă deținuților;*
- *Să fie asigurate condiții de activitate adecvate angajaților din penitenciare;*
- *Să fie asigurată instruirea continuă în domeniul prevenirii și combaterii torturii și a relelor tratamente a lucrătorilor instituțiilor penitenciare;*
- *Să fie asigurată plasarea în izolatoarele de urmărire penală a deținuților, cu respectarea normei minime a spațiului de detenție și evitarea suprapopulării;*
- *Să fie asigurat un climat de încredere între deținuți și administrație, bazat pe respectarea legalității și a drepturilor fundamentale ale deținuților, urmărindu-se realizarea scopurilor pedepsei penale.*

§ 2 Situația din izolatoarele de detenție provizorie ale poliției

Considerații generale

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.

Conform opiniei CPT, există trei drepturi de bază ale persoanelor reținute de poliție care au o importanță primordială și trebuie respectate de la începutul privării de libertate. Aceste drepturi constituie și **trei** garanții fundamentale împotriva relelor tratamente aplicate față de deținuți:

- 1. Dreptul persoanei în cauză la informarea unei terțe părți aleasă de ea (un membru al familiei, un prieten, consultantul) despre faptul reținerii;**
- 2. Dreptul de a avea acces la un avocat;**
- 3. Dreptul de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de persoana reținută (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de un doctor chemat de autoritățile polițienești).**

În cadrul Mecanismului de Prevenire a Torturii pe parcursul anului 2014 au fost efectuate 148 de vizite în instituțiile subordonate Inspectoratului General de Poliție. Vizitele efectuate la secțiile de poliție se deosebesc de cele la închisori, dat fiind că persoanele plasate în subordinea organelor de poliție se pot simți mai vulnerabili în discuțiile cu membrii grupurilor de vizită. Alte diferențe țin de condițiile de detenție neprevăzute pentru o ședere de lungă durată, astfel acestea fiind mai **limitate**²².

În perioada 2008-2013 au fost efectuate 641 de vizite în organele de poliție.

2008	2009	2010	2011	2012	2013	Total
27	73	83	155	155	148	641

Vizitele sunt efectuate în scopul prevenirii actelor de tortură, dar și a monitorizării condițiilor de detenție, de alimentare, de asigurare medicală, a raporturilor dintre deținuți și agenții statului, respectării normelor naționale și internaționale în privința persoanelor care se află în custodia statului.

²² Editura "Vicandis-Lux", Monitorizarea locurilor de detenție, Geneva, Ghid practic, APT, Geneva 2004

În conformitate cu prevederile art. 175¹ al Codului de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, reținerea, ca măsură procesuală de constrângere, de pînă la 72 de ore se asigură în izolatoarele de detenție provizorie.

Potrivit Instrucțiunii de activitate a izolatoarelor, regimul de lucru și detenție include regulile și condițiile de deținere sub arest a persoanelor reținute, în conformitate cu standardele europene și a prevederilor Codului de procedură penală, Codului penal, Codului de executare.

Conform informației Ministerului Afacerilor Interne²³, în perioada 2012-2013, MAI și-a pus scopul de a realiza un complex de măsuri în vederea transformării ministerului într-o instituție publică de tip european, în care subdiviziunile structurale, ghidate de standarde profesionale transparente, își focusează activitatea pe asigurarea ordinii și securității publice, protecția vieții și sănătății cetățenilor, respectarea drepturilor omului. O atenție prioritară este acordată funcționării eficiente a unui sistem unic de evidență și soluționare a plîngerilor cu privire la maltratarea, aplicarea tratamentului inuman sau degradant de către colaboratorii organelor afacerilor interne.

➤ **Condițiile de detenție în izolatoarele de detenție provizorie**

Custodia poliției este, în principiu, de durată relativ scurtă. Drept urmare, condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi. Oricum însă, anumite condiții materiale elementare trebuie îndeplinite²⁴.

Condițiile materiale elementare care trebuie îndeplinite:

- Toate celulele din izolatoarele de detenție provizorie ale poliției (în continuare IDP) trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu : suficientă pentru a putea citi, cu excepția perioadelor de somn) și ventilare.
- Ar fi de preferat ca celulele să aibă lumină naturală.
- Celulele trebuie echipate cu mijloace de odihnă (de exemplu : un scaun fixat sau o bancă), iar persoanelor obligate să rămână peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziție saltele și paturi curate.
- Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare.

²³ Notă informativă a MAI din 12.02.2014 nr. 4/251, parvenită în adresa CpDOM

²⁴ Normele CPT, pag. 8

- Persoanelor reținute trebuie să li se dea mîncarea la ore potrivite, incluzîndu-se cel puțin o masă completă (de exemplu, ceva mai substanțial decît un sandwich) în fiecare zi.²⁵
- Apreciînd dimensiunea rezonabilă a unei celule din IDP , trebuie luați în considerare mai mulți factori. Delegațiile CPT-ului au consimțit că un nivel de dorit și nu un standard minim ar fi ca celula din IPD pentru o singură persoană, care stă mai mult de cîteva ore, să fie de 7 m², avînd cel puțin 2 m între pereți și 2,5 m între pardoseală și plafon. Aceste criterii sunt utilizate în mod curent de CPT atunci cînd se analizează o celulă de poliție.

Pe parcursul anului 2013 *Asociația Obștească „Institutul pentru Drepturile Omului ”* în parteneriat cu Ministerul de Interne, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Ministerul Sănătății au realizat proiectul *„Evaluarea condițiilor de detenție preventivă conform standardelor internaționale și standardelor europene minime de detenție prin prisma asigurării respectării dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante”*.²⁶ În toate cele 39 de inspectorate de poliție au fost efectuate vizite comune de către experți din cadrul IDOM și CpDOM, precum și reprezentanțele CpDOM.

Expertiza condițiilor din locurile de detenție a fost elaborată ținînd cont de politicile și regulamentele naționale și internaționale din domeniu, prezentînd concluzii și recomandări relevante. Echipa proiectului a analizat documentele interne ale instituțiilor monitorizate în contextul respectării drepturilor omului, legislației naționale și actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Monitorizarea a inclus și interviuarea beneficiarilor și angajaților instituțiilor.

În urma monitorizării izolatoarelor de detenție provizorie au fost întocmite „pașapoartele tehnice” în parte pentru cele 39 inspectorate de poliție, ținîndu-se cont de prevederile Protocolului de la Istanbul (Manual de investigare efectivă și documentare asupra torturii și a altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante).

Condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi, în același timp un minimum trebuie asigurat²⁷.

Din relatările angajaților inspectoratelor de poliție, în izolatoarele de detenție provizorie persoanele se dețin nu mai mult de trei zile. În zilele de marți - vineri sînt aduse persoane, aflate în arest din penitenciare (nr. 5 Cahul, nr. 11 Bălți, nr. 13 Chișinău și nr. 17 Rezina), pentru

²⁵ CPT-ul susține că persoanelor ținute în custodia poliției 24 de ore sau mai mult trebuie să li se ofere, în măsura posibilului, exerciții zilnice în aer liber.

²⁶ http://www.idom.md/index.php?option=com_k2&view=item&id=251:pasapoarte-tehnice&Itemid=396&lang=ro
Raport IDOM „Condițiile de detenție preventivă din Izolatoarele inspectoratelor de poliție din Republica Moldova”

²⁷ Normele CPT, Consiliul Europei, *Custodia poliției*, pag. 8

desfășurarea măsurilor de ordin procesual sau pentru prezentarea la ședințele de judecată. Cu toate acestea, se mai atestă cazuri de deținere în izolatoarele poliției pe termen mai mare de 72 de ore: în urma vizitei la IP Comrat din 12.06.2014 în izolator era deținut prevenitul I.M. pe un termen de 7 zile; în urma vizitei din 19.04.2013 la Direcția Poliție mun. Chișinău în izolator era deținut prevenitul P.L. pe un termen mai mare de 15 zile.

De regulă, **sursa de iluminare artificială** în izolatoare este un bec incandescent convențional, montat deasupra ușii și protejat cu o rețea metalică în scopul excluderii accesului liber la rețeaua electrică a deținuților. Calitatea iluminării artificiale este satisfăcătoare.

Deși s-au înregistrat schimbări în bine în asigurarea standardelor minime de detenție în inspectoratele de poliție, totuși se atestă o atitudine neglijentă în ceea ce ține de garantarea acestora. Astfel, am constatat, spre exemplu, că în IP Basarabeasca, vizitată de angajații CpDOM, atât în luna ianuarie, cât și decembrie 2013, situația privind asigurarea unor condiții minime sanitare (starea vecurilor și celulelor) nu s-a îmbunătățit. Invocarea factorului financiar și a lipsei resurselor umane în acest context nu poate fi acceptată, dat fiind că pentru menținerea unei stări adecvate igienico-sanitare a încăperilor e nevoie în primul rând de acțiuni de ordin organizatoric și de o gestionare mai bună a treburilor de către factorii de decizie din inspectoratele de poliție.

Pentru comparație, situația este cu mult mai bună în IP Sîngerei, IP Ștefan Vodă, IP Florești, în care izolatoarele erau curate, ventilate, îngrijite.

În ceea ce privește asigurarea cu lenjerie de pat, saltele, perne, plapome, în majoritatea instituțiilor există probleme la acest capitol. De regulă, administrația IDP motivează asigurarea insuficientă cu lenjerie de pat prin lipsa mijloacelor financiare. Totuși la IP Ștefan Vodă cele 4 celule funcționale erau asigurate cu saltele și cearșafuri. În același timp la IP Comrat acestea erau vechi. Nici un izolator nu dispune de mașini de spălat pentru spălarea lenjeriei de pat.

În opinia grupului de experți ai CpDOM, IDOM, condițiile de detenție în IDP din sectoarele mun. Chișinău nu corespund standardelor minime naționale și internaționale. Această concluzie a fost făcută luându-se în calcul următoarele împrejurări: lipsa luminii naturale, a ferestrelor din celule; lipsa unor condiții minime privind satisfacerea necesităților fiziologice, a încălzirii pe timp de iarnă; lipsa mobilierului, locului destinat plimbării deținuților, lipsa accesului la serviciile unui medic. Aceeași situație a fost atestată și în anii precedenți de către angajații MNPT, fiind înaintate recomandări de a nu plasa deținuți în aceste instituții iar spațiile respective să fie utilizate în alte scopuri decât cele de plasare a unor persoane.

În cazul reținerii unor persoane de organele de poliție din sectoarele capitalei (Ciocana, Botanica, Buiucani, Centru și Rîșcani), avocatul parlamentar a recomandat administrațiilor

inspectoratelor de poliție să plaseze persoanele respective în Izolatorul Direcției de Poliție a mun. Chișinău, instituție reconstruită capital, în care standardele de detenție corespund rigorilor respectării demnității persoanei umane.

Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare.

În majoritatea inspectoratelor de poliție celulele erau aprovizionate cu apă. Totuși în Inspectoratul de poliție Anenii Noi în cadrul vizitei din 27 martie 2013 s-a stabilit că alimentarea cu apă se face din holul izolatorului, la discreția personalului de gardă, accesul la sursa de apă nemijlocit de către deținuți fiind imposibilă.

Deși majoritatea conducătorilor organelor de poliție ne-au asigurat că deținuții se băiesc și majoritatea chiar au fost dotate cu boilere electrice de încălzit apă, majoritatea deținuților au declarat că nu au avut posibilitatea de a face baie. Majoritatea IDP economisesc energia electrică, motiv din care, de obicei, deținuții nu pot face baie aici. Partea proastă este că aceștia, frecvent, nu pot să facă baie nici în penitenciare, dat fiind că și acolo există anumite restricții (un grafic) în acest sens. Situația este valabilă pentru Inspectoratului de poliție Comrat. În cadrul celor 49 de vizite efectuate în anul 2013 în această instituție am constatat că deținuții din izolator chiar dacă au fost nevoiți să stea în custodia instituției între 3-5 zile nu și-au putut face igiena personală. De altfel și încăperea este impracticabilă, nu are sistem de ventilare, robinetele sînt defectate, pe pereți, pod este igrasie.

Deținuților aflați în custodia poliției trebuie să li se dea mîncarea la ore potrivite, care să includă cel puțin o masă completă (de exemplu : ceva mai substanțial decît un sandwich) în fiecare zi

Alimentarea deținuților se efectuează o dată pe zi în majoritatea inspectoratelor de poliție (este oferit doar prînzul), hrana fiind adusă de la o instituție specializată (ospătărie), cu care este încheiat un contract de prestări servicii. La dejun și cină, deținuții nu sunt hrăniți. Ei sunt nevoiți să se alimenteze din produsele transmise de către rude, ceea ce nu este interzis sau restricționat de către angajații de poliție.

Astfel, alimentarea deținuților nu este efectuată în conformitate cu prevederile art. 247 al Codului de executare, nr. 443- XV din 24. 12. 2004, care prevede că deținuților li se asigură de 3 ori pe zi, la ore stabilite, gratuit, hrană caldă. Totodată, în cadrul vizitelor la inspectoratele de poliție (IP Anenii Noi – 27.03.2013; IP Comrat – 25.05.2013; IP Briceni – 22.02.2013; IP Ocnîța – 22.02.2013) s-a stabilit că persoanelor aflate în custodia poliției sau escortate în instanțele de

judecată pentru examinarea cauzelor sau altor chestiuni nu le este asigurată alimentarea pe parcursul zilei.

Asistența medicală – garanție și drept fundamental

Asistența medicală reprezintă una din cele trei garanții menite de a preveni relele tratamente față de persoanele aflate în custodia poliției. Totodată asistența medicală este și un drept fundamental al persoanelor - dreptul la ocrotirea sănătății.

În timpul vizitei la IP Anenii Noi, s-a stabilit că în cadrul acestuia nu este o persoană responsabilă de asistența medicală. Situația în cauză constituie o încălcare a drepturilor deținuților, asistența medicală a persoanelor reținute în izolatoare urmînd a fi acordată ori de cîte ori este necesar sau la cerere, de către un personal calificat, în mod gratuit. Persoanele reținute sau arestate (*fiind prezumate a fi nevinovate pînă la pronunțarea unei sentințe definitive*) se bucură de dreptul de a beneficia în mod gratuit de tratament medical și de medicamente în volumul similar celui prevăzut de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală. Asigurarea acestor drepturi sau garanții contra torturii este dificilă în IP Comrat, felcerul angajat în instituție în anul 2013 neavînd condiții adecvate de activitate. În biroul repartizat felcerului nu sunt create condiții minime pentru examinarea persoanelor reținute sau acordarea unui ajutor medical adecvat. Felcerul nu dispune de mobilier, inventar, frigider pentru păstrarea medicamentelor sau un pat pentru efectuarea procedurilor. Biroul în care acesta lucrează nu are geam, fiind amplasat în subsolul instituției. În asemenea condiții examinarea primară și acordarea asistenței medicale persoanelor deținute constituie un factor ce lezează demnitatea umană.

În context, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, prin prisma art. 3 (asistența medicală a persoanelor aflate în detenție), statul este obligat să asigure tratarea deținuților în condiții corespunzătoare, pentru fiecare etapă de deținere urmînd a fi amenajat cîte un cabinet medical bine echipat, camere de infirmerie, o farmacie pentru păstrarea preparatelor medicamentoase în condiții optime.

În cadrul vizitelor efectuate a fost stabilit un izolator model pentru restul Republicii Moldova – Izolatorul de detenție provizorie din IP Ștefan Vodă

Astfel, în cadrul vizitei la această instituție din 12.11.2013, s-a stabilit că izolatorul de detenție provizorie din IP Ștefan Vodă este amplasat la primul etajul al instituției. Inspectoratul

este în întregime conectat la sistemul de încălzire și ventilare centralizat. Condițiile din baie erau satisfăcătoare: sistemul de ventilare, robinetele și boilerul erau funcționale. **Alimentarea** deținuților se efectuează de trei ori pe zi și este adusă de la o instituție specializată (ospătărie), cu care este încheiat un contract de prestări servicii. Este posibilă și alimentarea din produsele aduse de către rude, transmiterea acestora nu este interzisă sau restricționată de către angajații responsabili din Inspectorat. **Sistemul de supraveghere video** era funcțional. În holul izolatorului erau instalate două camere video, din ambele părți ale tavanului, direcționarea acestora permite vizualizarea în totalitate a holului din izolator.

Celulele. În ziua efectuării vizitei, în izolator nu erau persoane deținute. Toate celulele erau dotate cu ferestre suficient de mari, cu gratii (lungime - 0.88 m, lățime-0,76 m). Deschiderea geamurilor este posibilă doar din afara celulei. În celule erau suficiente saltele, perne și lenjerie.

Semnificativă este informația prezentată de MAI privind alocarea surselor financiare pentru reparația IDP - lor:

Nr. d/o	Subdiviziunea	Capacitatea IDP	Numărul celulelor	IDP închise/ redeschise	Mijloace financiare Buget de stat si local - 2012	Mijloace financiare Buget de stat si local - 2013
1.	INI a	0	0	sistat	0	0
2.	DP Chișinău	54	22		250000	0
3.	Bălți	6	3		100 000 lei	0
4.	Bender	72	9		75 000 lei	0
5.	Anenii Noi	35	11		50 000 lei	0
6.	Basarabeasca	20	8		40 000 lei	0
7.	Briceni	25	7			0
8.	Cahul	12	6		70 000 lei	0
9.	Călărași	15	5		50 000 lei	0
10.	Cantemir	10	5		50 000 lei	0
11.	Căușeni	15	7		200 000 lei	0
12.	Cimișlia	40	8		75 000 lei	0
13.	Criuleni			sistat		0
14.	Donduseni			sistat		0
15.	Drochia	50	12		70 000 lei	0
16.	Dubăsari			sistat		0
17.	Edineț	15	4		50 000 lei	0
18.	Fălești	25	9		50 000 lei	0
19.	Florești	10	5		75 000 lei	0
20.	Glodeni	4	2		75 000 lei	0
22.	Ialoveni			sistat		0
23.	Leova	30	9		150 000 lei	0
24.	Nisporeni	18	6		50 000 lei	0
25.	Ocnita	8	8		50 000 lei	0
26.	Orhei	9	0		150 000 lei	0
27.	Rezina	90	7		40 000 lei	0
28.	Rîșcani	6	9		50 000 lei	0

29.	Sîngerei	35	9		50 000 lei	0
30.	Soldănești	12	4		50 000 lei	0
31.	Soroca	50	12		50 000 lei	0
32.	Ștefan Vodă	7	0			0
33.	Strășeni			sistat		0
34.	Taraclia	16	4		30 000 lei	0
35.	Telenesti	8	0		100 000 lei	0
36.	Ungheni	20	7		40 000 lei	0
37.	Comrat	34	10		200 000 lei	0
38.	Ceadir-Lunga	3	1		80 000 lei	0
39.	Vulcănești	8	2		50 000 lei	0
	TOTAL	645	213	6	2200000 lei + 250000 eur	0

➤ *Aspecte ce țin de prevenirea torturii*

Prevederile actelor legislative și actelor ministrului de interne, ce reglementează activitatea izolatoarelor de detenție provizorie ale poliției conțin prevederi menite de a garanta integritatea fizică și psihică a persoanei. Astfel, în izoloarele de detenție persoanelor reținute trebuie să le fie asigurate drepturile și libertățile fundamentale, precum și să le fie asigurate garanțiile minime necesare asigurării dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante. În special persoanelor reținute la poliție le vor fi asigurate următoarele garanții:

1. Ofițerii de urmărire penală sunt obligați să anexeze în mod obligatoriu la dosarul personal al prevenitului raportul privind comunicarea verbală explicită despre esența bănuielii, temeiul și motivul privării, cu anexarea rapoartelor obligatorii care vor conține: data, ora, locul exact și temeiul reținerii, precum și faptul că persoanei i s-au adus la cunoștință în mod verbal drepturile sale, contra semnătură; de asemenea raportul nominalizat va fi anexat la dosarul personal al prevenitului;

2. Este obligatorie examinarea medicală de către felceri a persoanelor deținute în IDP în cel mai scurt timp posibil, în condiții confidențiale, fără participarea colaboratorilor de poliție, pentru a nu intimida confidențialitatea deținutului (cu excepția cererii contrare exprese a personalului medical într-un caz special), cât și examinarea medicală în două etape, la intrare și la ieșire din/în locul de detenție;

3. Trebuie asigurată deținerea în condițiile legii a persoanelor, respectarea regimului și condițiilor de detenție în izoloarele de detenție provizorie.

Analizînd în dinamică **sesizările despre tortură și alte rele tratamente parvenite în organele Procuraturii**, în anul 2013²⁸ (a se vedea tabelul nr.1) se constată o

²⁸ NOTĂ INFORMATIVĂ a Procuraturii Generale, privind situația existentă la capitolul examinării în perioada 2012-2013 a demersurilor Agentului Guvernamental despre oportunitatea acționării în ordine de regres conform prevederilor art. 17 din Legea nr. 353-XV din 28.10.2004, a sesizărilor Ministerului Finanțelor înaintate conform prevederilor art. 20 ale Legii nr. 1545-XIII din 25.02.1998 și a plângerilor penale privind pretinsele maltratări

schimbare esențială a situației din punct de vedere a numărului de adresări. A fost atestată o micșorare semnificativă a numărului acestor sesizări (cu 251 sau cu 26 % mai puține) în comparație cu anul 2012, această scădere atingând nivelul cel mai redus din perioada anilor 2009 – 2013 (dinamica sesizărilor).

Perioada	Categoriile de sesizări înregistrate (conform articolelor din Codul penal):					Total:
	<i>art.309 constrângerea de a face declarații</i>	<i>art.166¹ alin.(1), (2)²⁹ tratament inuman sau degradant (art.328 alin.(2), (3)) excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu</i>	<i>art.166¹ alin.(3), (4) art.309¹ Cod penal³⁰ tortura</i>	<i>art.368 Cod penal acte de violență săvârșite asupra militarului</i>	<i>art.370 (cu aplicarea violenței) abuzul de putere, excesul de putere sau inacțiunea la exercitarea puterii</i>	
anul 2009	22	630	310	-	30	992
anul 2010	19	491	284	2	32	828
anul 2011	43	587	295	26	7	958
anul 2012	18	518	391	37	6	970
anul 2013	20	533	130	36	-	719

²⁹ Art. 166¹ introdus în legislație din 21.12.2012

³⁰ Art.309¹ abrogat prin Legea nr.252 din 08.11.2012, în vigoare 21.12.2012

Din datele statistice prezentate în tabelul de mai sus, se observă că ponderea sesizărilor despre comiterea celei mai grave forme a relelor tratamente – tortura este în descreștere, în schimb s-a mărit cota sesizărilor privind celelalte tipuri de maltratare.

Perioada	Categoriile de sesizări în a căror bază a fost pornită urmărirea penală (conform art. din Codul penal):					Total cauze penale pornite :
	<i>art.309</i>	<i>art.166¹ alin.(1), (2); art.328 alin.(2), (3)</i>	<i>art.166¹ alin.(3), (4); art.309¹ (tortura)</i>	<i>art.368</i>	<i>art.370 (cu aplicarea violenței)</i>	
anul 2009	1	97	40	1	20	159
anul 2010	-	54	46	2	24	126
anul 2011	-	58	28	19	3	108
anul 2012	1	55	54	27	3	140
anul 2013	2	86	37	32	-	157

În rezultatul procesării informațiilor din sesizările privind aplicarea relelor tratamente a fost posibil de identificat cauzele săvârșirii abuzurilor, maltratărilor și anume:

- în activitățile pe care le desfășoară, polițiștii continuă să săvârșescă acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor ce le sunt acordate prin lege, neîntemeiat fac uz de forță și aplică violența, torturează persoanele;
- existența unor practici care validează recurgerea la forță excesivă în timpul intervenției poliției contra cetățeanului;

- gândirea și mentalitatea unor angajați ai organelor de drept, iresponsabilitatea unor conducători care ignoră actele de tortură în activitatea subalternilor;
- pregătirea profesională insuficientă a persoanelor care aplică rele tratamente;
- victimele nu-și cunosc suficient de bine drepturile, nu știu unde să apeleze;
- dotarea insuficientă a inspectoratelor de poliție și izolatoarelor de detenție provizorie, aflate în gestiunea subdiviziunilor MAI, cu aparataj de monitorizare video, în vederea excluderii oricăror forme de tortură, tratament inuman sau degradant la care pot fi expuse persoanele aflate în custodia acestor instituții ale statului, precum și excluderii cazurilor de depășire a atribuțiilor de serviciu din partea polițiștilor.

Generalizând cele menționate, ne exprimăm speranța că realizarea eficientă a politicilor de combatere a relelor tratamente, aplicate de către agenții statului, ar putea contribui la reducerea substanțială a acestui fenomen, astfel încât Moldova să învingă în lupta cu stereotipurile vechi referitoare la modul de tratare a persoanelor din custodia statului.

În nota Procuraturii Generale³¹ se subliniază necesitatea de a se acorda prioritate instruirii profesionale a angajaților de poliție pentru a-i determina să renunțe la experiența aplicării relelor tratamente; a se înfăptui o instruire profesională pertinentă, ce ar include respectarea principiilor dreptului uman ca o componentă importantă a strategiei de prevenire a maltratărilor.

Asigurarea dreptului la integritate fizică și psihică a persoanelor aflate în custodia poliției implică, în opinia avocatului parlamentar, racordarea cadrului normativ la standardele ce garantează incidența redusă a maltratărilor. În același timp trebuie schimbată atitudinea față de sistemul indicatorilor de performanță aplicat de organele de urmărire penală (indicatorii statistici). La fel, se cere consolidată capacitatea autorităților responsabile de examinarea plîngerilor privind aplicarea torturii sau a relelor tratamente (procurorii specializați în investigarea cazurilor de tortură). Un factor important ar trebui să fi instruirea permanentă a colaboratorilor din cadrul organelor de urmărire penală și celor operative privind competențele atribuite de lege, atribuțiile legale, necesitatea respectării normelor legale în procesul realizării funcțiilor de serviciu. În acest sens un rol proactiv în domeniul promovării dreptului la integritate fizică și psihică l-au avut activitățile de instruire a polițiștilor înfăptuite de către avocații parlamentari și funcționari CpDOM. În cadrul acestora s-a accentuat necesitatea respectării

³¹ NOTĂ INFORMATIVĂ a Procuraturii Generale parvenită la CpDOM sub NR. 20-2D/14-61, privind situația existentă la capitolul examinării în perioada 2012-2013 a demersurilor Agentului Guvernamental despre oportunitatea acționării în ordine de regres conform prevederilor art. 17 din Legea nr. 353-XV din 28.10.2004, a sesizărilor Ministerului Finanțelor înaintate conform prevederilor art. 20 ale Legii nr. 1545-XIII din 25.02.1998 și a plîngerilor penale privind pretensele maltratări

nomelor de drept și a celor deontologice de către polițiști, precum și a neadmiterii depășirii atribuțiilor de serviciu, oricare ar fi scopul acestor acțiuni. În acest sens avocații parlamentari au stăruit asupra necesității eliminării din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept, inclusiv a celor de poliție, a angajaților care au comis acțiuni violente, abuzive, ignorând prevederilor legale în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu.

Astfel de traininguri au avut loc pe 02 iulie, 08 și 15 noiembrie 2013, seminare la care funcționarii CpDOM au instruit 120 de polițiști din toate raioanele țării. Activitățile de instruire s-au desfășurat în cadrul seminarelor „Prevenirea relelor tratamente și a impunității prin prisma CEDO”, organizate în cadrul Proiectului comun al UE și al Consiliului Europei: „Consolidarea luptei contra relelor tratamente și a impunității”.

Avocatul parlamentar constată cu regret că încă nu este creat un mecanism de reabilitare a victimelor torturii și ale tratamentelor inumane sau degradante. Or, această categorie de persoane, frecvent, nu poate beneficia măcar de asistență juridică garantată de stat, fiind nevoite să apeleze la serviciile unor avocați prin contract. De altfel, Republica Moldova, deși este obligată conform art. 14³² din *Convenția ONU din 10.12.1984 împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*³³ de a crea un mecanism de acordare a serviciilor de reabilitare a victimelor torturii, pînă în prezent nu și-a îndeplinit angajamentul asumat. Aceste persoane ar putea trece din nou prin asemenea experiențe, în lipsa unui suport real din partea autorităților de stat.

În ceea ce privește activitățile MNPT menite de a recepționa sesizări despre cazurile de tortură, un suport esențial îl reprezintă funcționarea în continuare a telefonul liniei verzi pe problemele torturii, telefon la care în anul 2013 au fost recepționate - 166 de apeluri. În 13 apeluri au fost invocate condiții de detenție precare sau diverse abuzuri comise de către agenții de poliție. Telefonul respectiv reprezintă un mijloc la care persoanele abuzate pot apela. La fel, este salutară instituirea în cadrul procuraturii a „telefoanelor de încredere”, care oferă procurorilor posibilitatea de a se informa din prima sursă despre fapte de tortură și rele tratamente. Numerele „telefoanelor de încredere” la care persoanele pot contacta procurorii au fost publicate în ziarele din localitățile țării, remise spre afișare în organele administrației publice locale, au fost plasate pe pagina electronică a Procuraturii Republicii Moldova.

Pe parcursul anului 2013, s-a depus efort ca activitatea Mecanismului Național de Prevenire să fie „văzută și resimțită” în instituțiile de poliție, astfel închît polițiștii să fie tot mai conștienți de obiectivul vizitelor și caracterul inopinat al acestora.

³² Potrivit normei respective fiecare stat parte va garanta, în sistemul său juridic, victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cît mai completă posibil.

³³ Ratificată prin Hotărîrea Parlamentului. nr.473-XIII din 31.05.95

Pentru prevenirea relelor tratamente este foarte importantă respectarea de către colaboratorii de poliție a normelor legale ce țin de realizarea atribuțiilor de serviciu, a standardelor deontologice și normelor de comportament în societate legat de funcția dificilă ce le revine.

În anul 2013 s-au atestat cazuri de încălcare a normelor deontologice ale polițiștilor

Pe 04 februarie 2013, E. G., locuitoare a or. Călărași, pleca cu încă 3 tinere din Moldova (D. R., I. P. și E. Z.) în vizite private în Federația Rusă. E. G. afirmă că la acel moment era însărcinată în luna a 4-a. Persoanele menționate se deplasau în Federația Rusă cu automobilul uneia dintre tinere. La punctul de trecere a frontierei Palanca au fost oprite de către polițiștii de frontieră, fiind trecute fiecare în birouri separate și interogate. Anume modul și condițiile în care s-au desfășurat interogatoriile reprezintă caracteristici ale unui tratament inuman și degradant. În primul rând, E. G. a menționat că polițiștii de frontieră i-au sechestrat telefonul mobil, lipsind-o de posibilitatea de a comunica cu soțul, care știa că ea este însărcinată și se neliniștea de starea ei. În decurs de câteva ore a fost interogată despre scopul și locul deplasării. I-a fost oferită o foaie pentru a descrie circumstanțele pentru care era audiată, aceasta fiind ruptă de un polițist pe motiv că nu i-ar plăcea conținutul. E. G. a înțeles că polițiștii așteptau ca ea să recunoască că pleacă în Rusia pentru a se prostitua. Deoarece ea a refuzat să facă astfel de depoziții, polițiștii au amenințat-o că va sta în custodia lor până nu va scrie ceea ce i se cere. La întrebarea despre motivul pentru care a fost reținută și audiată, unul dintre polițiștii de frontieră i-a răspuns cu ironie că este reținută pentru că-i simpatică și el o înveselește. E. G. mai afirmă că acesta i-ar fi propus să meargă la o „cafea”. Un alt colaborator a cuprins-o și a rugat-o să-și dezbrace scurta pentru a-i vedea figura. În urma refuzului de a scrie despre faptul că pleacă în Rusia pentru a se prostitua polițiștii i-au propus să menționeze că scopul deplasării este ocupația cu cerșitul. După ce toată noaptea a fost interogată și supusă unor presiunilor psihologice, E.G. a scris în explicație ceea ce i s-a dictat. Ulterior ea a fost transferată într-o altă încăpere unde a stat de la ora 21-00 până la 03-00 dimineața, nefiindu-i permis să meargă la vecu.

Apoi a fost luată de doi bărbați îmbrăcați în haine civile, care nu s-au legitimat, și escortată împreună cu celelalte fete în mun. Chișinău la Centrul pentru combaterea traficului de persoane. Aici au fost ținute mai bine de o oră în picioare într-un antreu rece. A fost iarăși audiată de colaboratori ai Centrului sus-numit, fiind convinsă să declare că pleca în Rusia pentru a se prostitua sau a cerși. A fost ținută în custodia poliției de la Centru pentru combaterea traficului de persoane până la ora 16-00. A observat că are sîngerări, rugînd polițiștii să cheme un medic. Au fost eliberate, iar la medic s-a adresat a doua zi, fiindu-i

comunicat că a pierdut sarcina. Cauza pierderii sarcinii a fost faptul că nu i s-a acordat la timp asistența medicală necesară.

I. P., una dintre femeile reținute la frontieră, a declarat că le-a spus polițiștilor de frontieră că are o cicatrice pe toată spina și a fost luată în derîdere, fiind numită prostituată. Declarîndu-le că au soți și copii și că se deplasează cu soțul, polițiștii au umilit-o, recomandîndu-i să-și schimbe soțul pe unul mai simpatic și mai tînăr.

În demersul său de a porni urmărirea penală avocatul parlamentar a menționat că există bănueli rezonabile despre aplicarea tratamentului inuman sau degradant din partea polițiștilor de frontieră și cei de la Centrul de combatere a traficului de persoane. Acțiunile menționate sunt prevăzute de componenta art. 166¹ Cod Penal, or, potrivit jurisprudenței CEDO referitoare la practica aplicării art. 3, tratamentul inuman și degradant implică și generarea victimelor a sentimentelor de frică, anxietate și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească, precum și de a le înfrînge rezistența fizică și morală pentru a le determina să acționeze împotriva voinței și conștiinței sale.

Pe acest caz procurorii au refuzat urmărirea penală, pe motivul neîntrunirii în acțiunile polițiștilor a elementelor unei componente de infracțiune.

Într-un alt caz, în adresa reprezentanței Varnița a CpDOM s-a adresat cet. Z. A., care a menționat că pe 03 martie 2013, în timp ce se deplasa pe teritoriul com. Varnița, a fost agresat fizic și verbal de către colaboratorul de poliție al Inspectoratului de poliție Bender O.S.. Asta pentru că era bănuț de conducerea automobilului în stare de ebrietate alcoolică. În urma demersului de intentare a unei proceduri disciplinare, polițistul respectiv a fost sancționat cu mustrare aspră, fiind stabilită încălcarea normelor de comportament deontologic al polițiștilor.

În contextul atribuțiilor avocatului parlamentar stipulate de art. 33 din Legea cu privire la avocații parlamentari, de propagare a cunoștințelor în domeniul apărării drepturilor și libertăților constituționale ale omului, pe parcursul primului semestru au fost realizate următoarele acțiuni.

Campania de combatere a torturii și relelor tratamente

Pe 25 iunie, Instituția națională pentru protecția drepturilor omului (CpDOM), Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria” și Asociația Promo-LEX au lansat o campanie lunară de susținere a victimelor torturii și de prevenire a torturii. Ea a început pe 25 iunie, în ajunul Zilei Internaționale ONU pentru Susținerea Victimelor Torturii. Campania a inclus aproximativ 25 de activități, printre care amplasarea bannerelor cu mesaj antitortură în 20 de

centre raionale, organizarea în municipiile Bălți, Comrat și orașul Cahul, precum și în alte localități din țară, a unor mese rotunde, efectuarea de donații de materiale informative, ținerea de prelegeri pentru angajați ai organelor de drept și din sistemul penitenciar.

Campania menționată a fost lansată într-o conferință de presă susținută în comun de consilierul avocatului parlamentar Olga Vacarciuc, directorul executiv al RCTV Memoria, Ludmila Popovici, juristul Asociației Promo-LEX, Vadim Vieru, care au chemat autoritățile publice, instituțiile specializate, reprezentanții societății civile să-și intensifice eforturile pentru combaterea torturii și relelor tratamente, susținerea victimelor torturii și promovarea toleranței zero față de acest fenomen.

Respectiv, în cadrul planului de activități al campaniei antitortură, Reprezentanța Centrului pentru Drepturile Omului din Bălți a organizat pe 26 iunie o masă rotundă cu prilejul Zilei internaționale pentru susținerea victimelor torturii: “Prevenirea torturii, angajament sau sarcină a autorității publice“. La reuniune au participanți reprezentanții inspectoratelor de poliție, unităților militare, penitenciarelor, trupelor de carabinieri și Internatului Psihoneurologic din zona de nord a țării. S-a discutat despre acțiunile întreprinse prin prisma recomandărilor CPT ale avocatului parlamentar în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție, precum și cele ce mai urmează a fi realizate pentru combaterea fenomenului torturii în țara noastră.

O altă masă rotundă la aceeași temă a fost organizată de către angajații Reprezentanței CpDOM din Comrat. Evenimentul care s-a desfășurat pe 26 iunie în incinta Departamentului Afacerilor Interne (DAI) din UTA Găgăuzia a întrunit reprezentanți ai acestei instituții, șefii inspectoratelor raionale de poliție din teritoriu și colaboratori ai izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul acestora, reprezentanți a APL și APC, procurori, reprezentanți ai Cancelariei de stat, ai altor instituții de stat.

Reprezentanța CpDOM din Comrat, în contextul campaniei lunare antitortură, a organizat difuzarea spotului video social „Tortura lasă urme” la posturile de televiziune locale GRT, ENY AI, ATV. Angajații reprezentanței au participat la o emisiune radio la tema combaterea torturii și relelor tratamente. Au fost elaborate broșuri cu ocazia aniversării a 6 ani de la instituirea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova, în ziarul local „Vesti Gagauzii” a fost publicat un articol la tema “Activitatea MNPT în RM. Evoluțiile pozitive și problemele existente”.

În cadrul campaniei antitortură Reprezentanța CpDOM din Cahul a organizat o masă rotundă pe 31 iulie 2013. La eveniment au participat reprezentanți ai inspectoratelor de poliție, procuraturilor teritoriale și specializate, precum și reprezentanții instituțiilor penitenciare și unităților militare din zonă.

La începutul anului 2013 a fost lansat Raportul de studiu „Tortura și relele tratamente față de copii /minori în contextul justiției juvenile: răspîndirea, impactul, prevenirea identificarea cazurilor, oferirea suportului și raportare”. Studiul a fost realizat de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, cu sprijinul metodic și financiar al Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova. La eveniment au participat reprezentanți ai organizațiilor internaționale în Moldova, colaboratori ai Ministerului Afacerilor Interne, ai Procuraturii Generale, avocați, membri ai societății civile au discutat despre necesitatea combaterii torturii.

În continuarea acestei colaborări, în luna decembrie 2013, la CpDOM s-a desfășurat o masă rotundă de prezentare tehnică și lansare a proiectului: “Spune “NU” torturii și impunității în Republica Moldova și “DA” pentru o viață mai bună a minorilor în locurile de detenție”. Proiectul în cauză va fi realizat de RCTV „Memoria” și Departamentul Instituțiilor Penitenciare, un acord în acest sens fiind semnat în cadrul evenimentului de către directorul RCTV „Memoria”, Ludmila Popovici, și directorul interimar al DIP, Ana Dabija.

Problematica combaterii torturii a fost abordată de avocatul parlamentar, angajații CpDOM în peste 60 de informații, subiecte apărute în mass-media, la această temă fiind plasate peste 70 de materiale pe pagina web a instituției.

Recomandări:

- 1. Asigurarea completării la timp a registrelor de evidență prin însemnări conform normelor stabilite de legislație;***
- 2. Ajustarea condițiilor necesare pentru îmbăierea persoanelor reținute și asigurarea accesului acestora la apa caldă, atunci cînd ei solicită;***
- 3. Instalarea unor camere video/audio în curtea pentru plimbare a deținuților;***
- 4. Îngrădirea accesului în celulele nefolosite, prin sudarea ușilor;***
- 5. Angajarea medicilor pentru examinarea la reținere a stării de sănătate a persoanelor, acordarea la timp a serviciilor medicale, precum și amenajarea la fiecare etapă de deținere a cîte un cabinet medical bine echipat, camere de infirmerie, încăperi special amenajate pentru păstrarea preparatelor medicamentoase în condiții optime.***

Termen lung:

- 1. Crearea în izolatoarele poliției a unor condiții conform standardelor naționale și internaționale, în scopul prevenirii încălcărilor drepturilor omului.***
- 2. Asigurarea respectării prevederilor legale privind deținerea persoanelor, în a căror privință a fost aplicată arestarea preventivă;***

3. *Asigurarea respectării drepturilor persoanelor reținute, în special a dreptului de a informa rudele despre reținere, dreptului la un apărător și dreptului de a fi examinat de un medic;*
4. *Instruirea continuă a colaboratorilor de poliție sub aspectul propagării mesajului toleranță zero actelor de tortură;*
5. *Construcția caselor de arest, pentru a asigura detenția persoanelor arestate preventiv.*

§ 3 Situația în Forțele Armate ale Republicii Moldova

Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean, serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii³⁴.

Pe parcursul anului 2013 au fost efectuate 9 vizite de monitorizare în cadrul Forțelor Armate, dintre care 6 - în unitățile militare ale Departamentului Trupelor de Carabinieri (în continuare DTC), 3 - în unitățile militare a Armatei Naționale.

Ceea ce ține de condițiile de cazare din unitățile militare, atât din Departamentul Trupelor de Carabinieri, cât și din Armata Națională, au fost atestate schimbări esențiale față de anii precedenți. Cazarmile din unitățile militare sunt de pe timpul URSS. Unele dintre ele sunt întreținute numai prin reparații cosmetice, altele necesită reparații capitale care necesită investiții financiare importante. Lasă de dorit și condițiile de lucru ale militarilor pe contract. În cadrul vizitei din 18.06.2013, efectuată la Comenduirea militară, Garnizoana Chișinău s-a stabilit că blocul administrativ al instituției ce reprezintă monument istoric trebuie renovat capital pentru a crea condiții de lucru adecvate. Astfel, în birourile militarilor prin contract pereții pe alocuri sunt deteriorați și cu mucegai. În unul dintre birouri tavanul are fisuri și pe timp de ploaie se scurge apa în interiorul încăperii. Practic în toate birourile mobilierul era uzat și necesita să fie schimbat.

În majoritatea unităților militare vizitate în cadrul MNPT între anii 2010 -2013 dormitoarele erau spațioase și curate, bine aerisite, geamurile - suficient de mari pentru a permite pătrunderea luminii naturale. Dormitoarele sunt amenajate cu paturi separate, asigurate cu lenjerie, pături, perne, ștergere.

În Unitatea militară 1045 a DTC este exploatată doar o parte din clădire dat fiind faptul că cealaltă parte nu corespunde condițiilor necesare de trai. Pe parcursul anului 2013 în dormitoare au fost schimbate geamurile, au fost finisate lucrările de reparație în unul dintre dormitoare, podeaua fiind acoperită cu gresie, pereții au fost tencuiți și vopsiți, schimbate plafoanele. Finisarea lucrărilor de reparație din dormitorul Nr.2 au fost oprite pe timp de iarnă și sînt planificate pentru luna mai 2014.

Potrivit informației parvenite de la DTC, în perioada 2012 - 2013 au fost efectuate mai multe activități ce țin de executarea lucrărilor de reconstrucții și reparații capitale, reparații curente și lucrări de îmbunătățire a condițiilor de trai ale militarilor trupelor de carabinieri precum:

³⁴ Art. 57 Constituția Republicii Moldova.

- au fost efectuate lucrări de renovare a încăperilor din Unitatea militară nr. 1002, destinate amplasării comisiei medico-militare și a fost achiziționat mobilier conform necesităților, în scopul creării condițiilor decente de serviciu pentru medicii militari și pacienți;

- au fost desfășurate licitații și ulterior efectuate lucrările de gazificare a cantinei Unității militare nr.1002.

- în Unitatea militară nr. 1001, mun. Chișinău au fost efectuate lucrări de reconstrucție a rețelelor de alimentare cu apă și montat apeduct în cantină și punctul medical;

- au fost executate lucrări de reconstrucție a acoperișului cantinei, punctului de control și trecere ale Unității militare nr. 1001;

- au fost efectuate lucrări de reparație a sălii pentru spălarea veselei și instalat utilaj sanitar și rețele ingineresti noi în cantina Unității militare nr. 1002;

- au fost montate ferestre și uși din PVC la cantina Unității militare nr.1002, precum și la cazarma, statul major ale Unității militare nr. 1003.

Potrivit informației parvenite de la Ministerul Apărării, în perioada 2012 – 2013, pentru îmbunătățirea condițiilor de cazare au fost întreprinse următoarele măsuri:

- a fost renovată cazarma ostășească nr.47 din Brigada nr.1 infanterie motorizată,

- au fost reparate și renovate cazarma și cantina din cadrul Batalionului nr.1 independent FMP precum și posturile din zona de securitate;

- a fost reparat acoperișul cazarmii Academiei Militare;

- au fost reparate capital acoperișurile la cazărmi, cantine și încăperi de serviciu, circa 3600m², care nu au fost reparate de mai bine de 20 ani;

- a fost reparat capital tronsonul care alimentează Tabăra militară nr.142, pentru optimizarea cheltuielilor la încălzirea apei pentru spălarea veselei și îmbăierea efectivului;

- au fost efectuate lucrări de reparație în încăperile de arest la Comenduirea Militară, garnizoana Chișinău.

În același timp în urma vizitelor MNPT efectuate în unele unități militare din Armata Națională, s-a constatat, printre altele, că în Brigada nr.1 de infanterie motorizată din mun. Bălți spațiul locativ cuprinde patru dormitoare spațioase. Cazărmiile unității militare datează din anii 1903-1905. Cazarma Companiei nr.1 în 2010 a fost reparată integral. Ea cuprinde 4 dormitoare mari, hol, cancelarie, cameră pentru inventar. Spațiile de dormit sunt echipate cu paturi în două nivele, scaune pentru fiecare militar și noptiere pentru 2 militari. Dormitoarele pentru militari sînt spațioase, geamurile noi, podeaua din lemn. Deși ferestrele sunt noi și a fost efectuată reparație, în zona geamurilor sunt pete de mușgai. Necesită a fi renovat sistemul de ventilare. Cealaltă cazarmă era într-o stare mai nefavorabilă. Geamurile erau din lemn și învechite. Persistă

umezeală. Pereții și ușile necesită a fi reparate. Mobilierul este vechi și trebuie schimbat (taburetele, noptierele). Și cancelariile au nevoie de reparație, mobilier, calculatoare noi, birotică.

Avocatul parlamentar salută și apreciază efortul depus, atât de conducerea Ministerului Apărării, cât și de conducerea DTC, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale militarilor în termen și asigurarea respectării drepturilor și libertăților acestora. Reiterăm în context că militarilor în termen urmează a le fi create condiții optime pentru satisfacerea serviciului militar din perspectiva respectării demnității acestora.

În cadrul vizetelor efectuate de reprezentanții Centrului pentru Drepturile Omului au fost purtate discuții individuale cu militarii în termen și conducătorii acestora pentru a identifica dificultățile reale cu care se confruntă sistemul. Cele mai multe probleme invocate de militari au fost cele referitoare la starea socială precară a familiilor din care provin: părinți sau bunici bolnavi rămași fără de ajutor la domiciliu; dorința de a pleca peste hotarele țării pentru a-și îmbunătăți starea financiară. Frecvent, acesta este și motivul pentru care militarii dezertează sau/și se eschivează de la serviciul militar. În cadrul fiecărei unități militare activează serviciul psihologic și educativ care lucrează cu militarii vulnerabili predispuși spre dezertare.

Pentru asigurarea respectării dreptului la integritate fizică și psihică, precum și a dreptului la viață a militarilor, avocații parlamentari au analizat fenomenul relațiilor nestatutare între militarii în termen, impactul acestora, precum și metodele de prevenire.

Avocatul parlamentar împărtășește ideea că unul dintre factorii care generează fenomenul relațiilor nestatutare, dezertări sau alte infracțiuni săvârșite de militari este sistemul slab dezvoltat de educație militaro-patriotică a tinerilor pînă la încorporare și în perioada serviciului.

În condițiile transformărilor ce au loc în societate sînt avansate sarcini calitative noi, mai complexe în ceea ce privește conștientizarea, dezvoltarea și concretizarea activității de educare a spiritului civic, patriotismului, sentimentului de responsabilitate pentru destinul Patriei în rîndul tinerilor și pregătirii lor pentru apărarea ei. În ultimul timp, în virtutea schimbărilor în diverse sfere ale vieții sociale, se resimte că activitatea de educare militaro-patriotică a tineretului se află în declin.

Un alt factor ce determină calitatea raporturilor “comandant-soldat” și poate contribui la reducerea cazurilor de relele tratamente în armată este competența comandantului care include:

- abilitățile manageriale și de conducător de structuri militare;
- competența de luptător;
- abilități de educator;
- abilități de cetățean.

Cele patru competențe au menirea de a dezvolta în rândul militarilor, în special al celor în termen valori cum ar fi competența, asumarea responsabilității, inițiativă, simțul datoriei, care implicit ar minimaliza relele tratamente și relațiile nestatutare între militari.

De multe ori, din cauza incompetenței profesionale a sergenților (militari în termen) și a lipsei unei educații adecvate a soldaților, apar relații nestatutare între militari.

În tabelele de mai jos sunt redată numărul cauzelor penale și disciplinare pornite în privința militarilor din cadrul Ministerului Apărării și DTC.

Cauze penale pornite în privința militarilor pentru încălcarea regulilor statutare dintre militari, acte de violență săvârșite asupra militarilor, abuzul, excesul de putere

Anii	2012	2013
<i>Ministerul Apărării</i>	21	62
<i>Departamentul Trupelor de Carabinieri</i>	4	1

În același timp, de-a lungul anilor în Armata Națională se atestă grave probleme ce țin de garantarea vieții și sănătății soldaților. Astfel, în Forțele Armate în perioada anilor 2009 - 2013 au avut loc 19 cazuri de deces dintre care 14 – în Armata Națională, 4 - în Trupele de Carabinieri, 1 caz în fostul serviciu de Grăniceri.

Forțele Armate	2009	2010	2011	2012	2013
Armata Națională	2	2	5	1	4
Departamentul Trupelor de Carabinieri	1	1	2	-	-
Serviciul Grăniceri	-	1	-	-	-

Din numărul persoanelor decedate 6 militari au fost prin contract și 13 în termen.

Suicidul este relativ greu de anticipat. Este dificil de depistat persoana cu tendințe suicidale, dacă în prealabil nu s-a manifestat comportamental și nu s-a observat o tendință în

acest sens. Un alt semnal în acest sens ar putea fi afișarea unei atitudini prin care se încearcă obținerea bunăvoinței sau unor avantaje din partea celorlalți.

Specialiștii spun că există indicatori comportamentali prin care se poate intui predispoziția spre suicid. Suicidul poate fi prevalent în depresie, schizofrenie, în epilepsie, în întârzierea mintală, în demente, în alcoolism și toxicomanii, în nevroze și, nu de puține ori, în tulburările de personalitate. În abordarea problemei suicidului trebuie de dat dovadă de o circumspecție etică și deontologică.

Pe parcursul anului 2013 au decedat 4 militari:

- în luna iunie un militar a fost găsit ștrangulat de o creangă de copac într-o fișie de pădure din marginea Poligonului Bulboaca.
- în luna iulie un alt militar a fost împușcat mortal din imprudență de către camaradul său, cauza incidentului fiind încălcarea regulilor de mînuire a armei.
- un alt incident soldat cu deces s-a produs în luna octombrie 2013, cînd un militar s-a împușcat în cap cu arma din dotare în unitatea militară în timpul executării serviciului de gardă.

În toate aceste cazuri a fost pornită urmărirea penală, pentru investigarea eficientă a cauzelor deceselor. În acest context avocatul parlamentar subliniază că statul prin mecanismele sale este obligat să întreprindă măsuri de identificare și preîntîmpinare a potențialelor cazuri de suicid.

De altfel, Curtea Europeană deja a avut oportunitatea de a afirma în două cazuri cu privire la suicidul soldaților din forțele armate ale Republicii Moldova³⁵ că protecția procedurală a dreptului la viață, inclusă în textul articolului 2 CEDO, se aplică în mod egal asupra fatalităților avute loc în cadrul satisfacerii serviciului militar obligatoriu. Autoritățile competente trebuie să conducă o investigație efectivă întru stabilirea circumstanțelor decesului și să constate dacă o eventuală responsabilitate a oficialilor se impune în acest sens. Această este o obligație de luare de măsuri și nu, neapărat, cu privire la un rezultat.

O atenție specială se impune a fi acordată atunci cînd un tînr decedează în perioada în care autoritățile militare sunt responsabile pentru starea lui fizică și morală. În cazul în care un suicid este prezumat de a fi avut loc, autoritățile urmează să demonstreze precum că au făcut tot ce le este în putere să înlăture orice dubii, pentru a satisface interesul familiei decedatului față de toate circumstanțele legate de moartea persoanei. În practică aceasta înseamnă o cercetare minuțioasă a tuturor elementelor pentru a exclude orice tendințe de a considera că decedatul a fost subiectul unui act criminal. Investigația urmează a fi una minuțioasă și multilaterală.

³⁵ Cazul Anușca v. Republica Moldova, cererea nr. 24034/07 din 18.05.2010; Cazul Iorga v. Moldova, cererea nr. 12219/05 din 23.03.2010

Autoritățile sunt obligate să adopte toate măsurile rezonabile pentru a stabili toate aceste elemente. O cerință a promptitudinii și desfășurării rezonabile este prezumată în acest context. Mai mult, rudele apropiate ale victimei urmează a fi implicate în procedură într-o măsură necesară pentru a-i proteja interesele sale legitime.

Recomandări :

1. *Sporirea eficienței comisiei de încorporare și a calității de selectare a tinerilor în rândul Forțelor Armate din Republica Moldova;*
2. *Îmbunătățirea sistemului de educație militaro-patriotică a tinerilor până la încorporare și după încorporare;*
3. *Îmbunătățirea și dezvoltarea sistemului de activitate educativă în cadrul Armatei Naționale și a Departamentului Trupelor de Carabinieri;*
4. *Sporirea eficienței și dezvoltarea continuă a activității serviciului psihologic în rândul Forțelor Armate din Republica Moldova;*
5. *Adaptarea condițiilor de cazare din unitățile militare, precum și cele din birourile militarilor prin contract la standardele minimale.*

§. 4 Instituții de sănătate mentală

Subiectul protecției persoanelor cu dezabilități mintale ridică o serie de întrebări legate de drepturile omului și se află în atenția instituțiilor naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului. Republica Moldova a ratificat principalele instrumente internaționale și regionale³⁶, potrivit cărora statul trebuie să asigure protecția demnității umane, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special a persoanelor cu tulburări psihice, care suferă cel mai mult din cauza discriminării. Mai mult, statului îi revine obligațiunea pozitivă de a asigura respectarea drepturilor omului la nivel legislativ, inclusiv adoptarea și aplicarea corespunzătoare a politicilor și a legislației în vigoare, abrogarea politicilor și actelor normative neadecvate, luarea măsurilor pentru protejarea persoanelor cu dezabilități de încălcări ale drepturilor omului cauzate de terți.

Instituțiile de sănătate mentală, indiferent de tipul acestora, trebuie să ofere siguranță atât beneficiarilor, cât și personalului angajat. Persoanele cu dezabilități mintale trebuie tratate cu respect și demnitate și într-o manieră umană, care să le respecte deciziile și personalitatea. În acest sens, lipsa violenței și abuzului din partea personalului față de beneficiari sau între beneficiari, reprezintă o cerință minimă.

Pe parcursul anului 2013 am continuat să monitorizăm aplicarea standardelor privind drepturile omului în spitalele de psihiatrie și în internatele psihoneurologice, prestatoare de servicii medico-sociale persoanelor cu dezabilități mintale. Au fost efectuate 11 vizite preventive: 10 - în internatele psihoneurologice aflate în subordinea MMPSF și o vizită în filiala Pavlovca a spitalului de psihiatrie din Bălți.

Analiza informațiilor colectate în timpul vizitelor ne face să constatăm lipsa progreselor semnificative în punerea în aplicare la nivel național a Convenției privind drepturile persoanelor cu dezabilități, subdezvoltarea programelor de sprijin în comunitate pentru persoanele cu dezabilități mintale. Practic, nu s-au atestat schimbări în bine la capitolul combaterea toleranței față de problemele cu care se confruntă persoanele cu dezabilități mintale și asigurarea respectării drepturilor acestei categorii de persoane.

³⁶ Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția privind drepturile persoanelor cu dezabilități, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

4.1. Instituții subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei

Internatele psihoneurologice, aflate în subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, sînt instituții de plasament temporar sau permanent, prestatoare de servicii socio-medicale pentru persoane cu dezabilități mintale care se află într-o situație de dificultate generatoare de marginalizare sau excluziune socială, în lipsa suportului acordat de familie sau comunitate, fiind dependente de ajutor terțiar. Scopul internatelor este ”asigurarea protecției sociale a beneficiarilor, prin acordarea măsurilor de recuperare, menținere a capacităților și (re)integrare socială, iar obiectivele sunt: acordarea asistenței socio-medicale beneficiarilor în conformitate cu necesitățile speciale și particularitățile de dezvoltare individuală; facilitarea socializării și (re)socializării beneficiarului în familia biologică extinsă sau în comunitate. În Republica Moldova funcționează 4 internate psihoneurologice și 2 case internat pentru copii cu deficiențe mintale.

În anul 2013 reprezentanții CpDOM au participat la vizite de monitorizare a internatelor psihoneurologice în cadrul proiectului: "Advocacy pentru schimbări instituționale și drepturile persoanelor din cadrul instituțiilor psihoneurologice din Republica Moldova", implementat de către Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova. În urma vizitelor a fost colectată informația despre condițiile de trai, legalitatea internării, inclusiv tratamentul aplicat beneficiarilor pe perioada aflării acestora în internatele psihoneurologice, fiind întocmit un Raport detaliat ce reflectă situația reală din aceste internate³⁷.

Deși, aparent, internatele psihoneurologice nu se încadrează în limitele competențelor Mecanismului național de prevenire a torturii, plîngerile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului de la beneficiari sau rudelor lor, constatările triste făcute în timpul vizitelor în aceste instituții rezidențiale,³⁸ dar și informațiile din mass-media ne-au determinat să le monitorizăm în contextul activității de prevenire a torturii. În acest sens, în anul 2013 au fost efectuate 10 vizite preventive. Menționăm că starea lucrurilor nu s-a îmbunătățit comparativ cu anii precedenți, fiind actuale problemele abordate de noi anterior.

Vom evidenția deficitul acut de cadre în contextul optimizării unităților de personal; fluctuația cadrelor determinată de salariile derizorii și munca în condiții de risc; neasigurarea instruirii inițiale și continue a unor categorii de personal generată de constrîngerile financiare; asigurarea insuficientă a serviciilor medicale și îngrijirilor adecvate beneficiarilor cu grad sever de dezabilitate; lipsa serviciilor de recuperare și reabilitare, kinetoterapie, ergoterapie,

³⁷ <http://ru.scribd.com/doc/209807510/RAPORT>;

http://idom.md/index.php?option=com_k2&view=item&id=262:1-raport-al-vizitelor-de-monitorizare-%C3%AEn-institu%C5%A3iile-psihoneurologice-din-rm&Itemid=396&lang=ro

³⁸ <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>

psihoterapie. Cele menționate sînt factori care sporesc riscul aplicării de către personal a relexor tratamente față de beneficiari și determină manifestarea de agresiune între beneficiari.

Bănuielile rezonabile că beneficiarii sînt supuși unui tratament inuman și degradant sînt determinate de semnalele parvenite despre comiterea de abuzuri sexuale; depistarea unor beneficiari cu diverse leziuni corporale și constatarea faptului că aceste cazuri nu sînt investigate. Temeiuri pentru a presupune aplicarea relexor tratamente față de beneficiari în instituțiile de sănătate mintală ne oferă și informațiile despre obligarea acestora de a presta anumite munci pe teritoriul sau în afara internatelor și transferarea lor în secțiile cu regim închis în calitate de pedeapsă pentru un anumit comportament, plasarea persoanelor cu deficiențe mintale în spații izolate cu regim de activitate redusă.

În cazul persoanelor cu tulburări psihice trebuie de ținut cont de vulnerabilitatea și inabilitatea lor, în anumite cazuri, de a se plînge în mod coerent privind modul în care sunt afectate de un anumit comportament. În cazul verificării unei asemenea plîngerii, fie de la rude, prieteni, fie chiar de la însăși persoana vizată, trebuie depus un efort sporit. În acest context este relevantă sesizarea înregistrată la Centrul pentru Drepturile Omului în luna ianuarie despre abuzarea sexuală a unei rezidente din internatul psihoneurologic din municipiul Bălți de către un medic. Sesizarea în cauză a servit temei pentru vizitarea, în repetate rînduri, a acestei instituții rezidențiale în cadrul activității de prevenire a torturii. Constatările făcute la fața locului, coroborate cu declarațiile mai multor persoane cu care s-a discutat în timpul vizitelor, ignoranța persoanelor și autorităților responsabile pentru examinarea eficientă a plîngerilor, au ridicat serioase semne de întrebare privind gradul de protecție împotriva torturii și relexor tratamente oferită de stat beneficiarilor internatelor psihoneurologice. Lipsa unui mecanism eficient de prevenire a violenței și abuzului din partea personalului față de beneficiari și între beneficiari au oferit suficiente temeuri pentru o bănuială rezonabilă cu privire la cauzarea suferințelor fizice și psihice.

La demersul avocatului parlamentar adresat Procuraturii Generale cu privire la investigarea circumstanțelor expuse de petiționară și în baza informațiilor colectate de angajații Centrului pentru Drepturile Omului în timpul vizitelor efectuate la internatul psihoneurologic din mun. Bălți, a fost pornită urmărirea penală pe art. 171 alin. (1) din Codul penal – "Violul". Ulterior, la plîngerile altor persoane cazate în aceeași instituție de recuperare, organul de urmărire penală a pornit încă 7 cauze penale în baza elementelor infracțiunii prevăzute de art. 171 alin. (2). La momentul întocmirii prezentului raport cauza penală se află în proces de examinare în instanța de judecată.

Raportul³⁹ pe marginea vizitelor preventive efectuate în internatul psihoneurologic din municipiul Bălți, elaborat prin prisma Normelor Comitetului European pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, a fost adus la cunoștința Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, administrației instituției în cauză și Procuraturii Generale. În acest context, în semestrul I al anului 2013, Procuratura Generală a efectuat un control în toate instituțiile psihiatrice din țară, care a scos în evidență imperfecțiunea cadrului legislativ, derogări de la prevederile legislației în activitatea acestora, dar și nereguli în cadrul procedurilor judiciare. Concluziile Procuraturii Generale corespund totalmente constatărilor noastre.

Ne-am exprimat deosebita îngrijorare în legătură cu intenția internatului psihoneurologic din Brînzei de a crea, cu sprijinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, două secții cu regim sever de supraveghere pentru izolarea beneficiarilor ”cu un comportament deviant asociat cu deprinderi vicioase”.⁴⁰ În opinia noastră, care a fost adusă la cunoștința ministerului⁴¹, măsurile de constrângere⁴², inclusiv izolarea, nu trebuie utilizate niciodată cu titlu de pedeapsă pentru un comportament necorespunzător, amenințare sau ca o metodă pentru a genera o schimbare de comportament. Măsura izolării nu poate fi parte a programului de tratament și nu trebuie să devină metodă convenabilă pentru personal în vederea imobilizării, izolării beneficiarilor pe timpul desfășurării altor activități, mai ales în situațiile când există deficit de personal, sau să înlocuiască îngrijirile adecvate și serviciile de reabilitare.

Este unanim recunoscut faptul că recurgerea la măsuri de constrângere, inclusiv izolare, este influențată, deseori, de factori non-clinici, precum modul în care personalul instituțiilor de sănătate mintală își percepe rolul, iar beneficiarii își cunosc drepturile. Frecvența aplicării metodei de izolare și mijloacelor de constrângere corporală depinde nu numai de diagnosticul beneficiarului și nivelul de pregătire a angajaților instituției, dar și de cultura generală și atitudinea acestora din urmă față de beneficiari și față de atribuțiile ce le revin.

Considerăm că reducerea cazurilor de aplicare a măsurilor de constrângere până la un minim viabil va fi posibilă după o schimbare la nivel de mentalitate, abordări, pregătire/cultură generală. În acest sens administrația internatelor psihoneurologice, cu suportul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, trebuie să-și încurajeze angajații sau să le ofere

³⁹ http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/vizita_psihoneurologie_balti_10.01.2013_-_kopiya_-_kopiya.pdf.

⁴⁰ Demersul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr. 01-1280 din 01.04.2013 către Centrul pentru Drepturile Omului.

⁴¹ http://ombudsman.md/sites/default/files/activitate/mmpsf_opinie_internate.pdf

⁴² Noțiunea de constrângere fizică cuprinde toate tipurile de stăpânire a persoanelor violente, care pot fi folosite separat sau în combinații: izolarea (plasarea într-o încăpere încuiată împotriva voinței persoanei); constrângerea chimică (administrarea medicamentelor împotriva voinței pacientului, cu scopul de a-i controla comportamentul); controlul manual (constrângerea mecanică cu benzi, cămăși de forță, cearșafuri, centuri, paturi îngrădite); umbra (aflarea permanentă a unui reprezentant al personalului alături de beneficiar pentru intervenirea în acțiunile lui atunci, când este necesar).

alternative pentru a renunța la astfel de metode în lipsa unor necesități terapeutice. În acest context este deosebit de important ca internatele psihoneurologice să dispună de cadre suficiente și bine pregătite, inclusiv personal inferior. De altfel, anume insuficiența de personal și nivelul redus de pregătire inițială și continuă favorizează abuzurile și violența aplicată de personal față de beneficiari, determină manifestarea de agresiune între beneficiari. Mai mult, personalul inferior trebuie să fie supus unei supravegheri stricte din partea administrației, capabile să transmită clar mesajul că este inacceptabilă violența fizică sau psihică față de beneficiari și că aceasta va fi sancționată sever.

Administrația internatelor psihoneurologice trebuie să creeze toate condițiile necesare pentru a asigura că rolul terapeutic pe care îl are personalul nu trece în plan secund în fața raționamentelor de securitate. Asigurarea unui personal calificat pentru a pune în practică activitățile socio-terapeutice și conferirea unei importanțe mai mari socioterapiei pot avea un impact considerabil asupra calității îngrijirilor și pot contribui la apariția unui mediu terapeutic favorabil, diminuându-se cazurile de violență și necesitatea izolării beneficiarilor sau utilizării altor măsuri de constrângere.

Concepția care se bazează pe controlul și supravegherea beneficiarilor internatelor psihoneurologice ar putea fi abandonată doar în condițiile suplinirii funcțiilor vacante și extinderii/diversificării statelor de personal, asigurării unui personal calificat corespunzător, oferirii activităților de reabilitare psiho-socială, incluzînd accesul la ergoterapie, terapia în grup, psihoterapia individuală, săli de recreere dotate corespunzător, activități educative, o muncă potrivită etc.

În același context, trebuie să fie revizuite regulile sau practicile de natură să genereze un climat de tensiune între personal și beneficiari.

Nu în ultimul rînd, beneficiarii serviciilor acordate în internatele psihoneurologice trebuie să dispună de un mecanism eficient de depunere a plîngerilor, capabil să protejeze petiționarii de eventualele repercusiuni asupra lor. Instituirea unui astfel de mecanism trebuie să fie o preocupare îndeaproape a Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

În opinia noastră, asigurarea standardelor de îngrijire și reabilitare medico-socială prin prisma respectării drepturilor persoanelor cu dezabilități mintale, beneficiare ale serviciilor instituțiilor sociale rezidențiale, presupune o colaborare eficientă cu Ministerul Sănătății, cu alte instituții și organizații preocupate de acest subiect și trebuie să devină una din preocupările serioase ale autorităților.

4.2. Instituții subordonate Ministerului Sănătății

Spitalele de psihiatrie sînt instituții medico-sanitare publice, care acordă asistență medicală specializată, în condiții de staționar, privind examinarea, diagnosticarea, tratamentul și recuperarea psiho-socială. Spitalele de psihiatrie sînt subordonate nemijlocit fondatorilor, iar în plan organizator-metodic - Ministerului Sănătății.

În Republica Moldova funcționează trei spitale de psihiatrie – Spitalul clinic de psihiatrie din municipiul Chișinău, Spitalele de psihiatrie din Orhei și Bălți.

În spitalele de psihiatrie sunt plasate, în afara pacienților internați de bună voie (internare voluntară), persoane spitalizate fără acordul lor în cazurile în care există anumite circumstanțe⁴³, ca urmare a procedurilor civile (internarea nevoluntară). De asemenea, în aceste instituții medicale sunt plasate și persoanele care au săvîrșit fapte prejudiciabile, prevăzute de legea penală în stare de iresponsabilitate, ale căror internare a fost dispusă printr-o hotărîre judecătorească în cadrul unei proceduri penale.

În rapoartele anterioare⁴⁴ au fost descrise anumite probleme specifice spitalelor de psihiatrie care țin de procedura de internare și spitalizare fără liberul consimțămînt, aplicarea măsurilor de conțenținare, standardele și condițiile hoteliere, mecanismele de petiționare etc. Generalizînd situația prin prisma vizitelor efectuate în ultimii trei ani, în acest domeniu au fost depistate un șir de probleme de sistem, care pot conduce cu ușurință la comiterea unor încălcări ale drepturilor omului.

Deși Ministerul Sănătății și administrația spitalelor de psihiatrie manifestă deschidere pentru colaborare cu instituția avocaților parlamentari și depune efort pentru implementarea recomandărilor înaintate în rezultatul vizitelor, anumiți factori obiectivi și subiectivi zădărnicesc eforturile depuse în vederea asigurării respectării depline a drepturilor pacienților internați în spitalele de psihiatrie.

Pentru toate spitalele de psihiatrie rămîn caracteristice fluctuația sporită a cadrelor, lipsa sau insuficiența specialiștilor (psihologi, asistenți sociali și instructori de ergoterapie) și a personalului medical inferior, volumul sporit de bolnavi la curăție la un medic psihiatru, salarizarea insuficientă și diminuarea sporurilor pentru munca în condiții nocive și de risc major pentru unele categorii de angajați, efortul emoțional excesiv și surmenajul sporit în urma

⁴³ Art. 28 din Legea privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997: persoana suferindă de tulburări psihice poate fi spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțămînt sau al reprezentantului ei legal, pînă la emiterea hotărîrii judecătorești, dacă examinarea sau tratarea ei este posibilă numai în condiții de staționar, iar tulburarea psihică este gravă și condiționează: a) pericolul social direct; b) prejudiciul grav sănătății sale dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică.

⁴⁴ <http://www.ombudsman.md/md/tematice/>; <http://www.ombudsman.md/md/rapoarte%20mnpt/>; http://www.ombudsman.md/file/RAPOARTE%20PDF/CpDOM_Raport_2011ANEXE.pdf ; <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>

contactului permanent cu pacienții, neasigurarea securității fizice a personalului. În continuare nu este asigurată pregătirea infirmierilor privind specificul lucrului cu persoanele cu dizabilități mintale: instruiți speciali privind prevenirea și gestionarea comportamentului agresiv; prevenirea utilizării abuzive și utilizarea în condiții de siguranță a măsurilor de imobilizare; drepturile omului, în general, și drepturile pacientului, în special.

Liberul consimțământ al pacienților pentru internare voluntară este ”viciat” prin acțiuni de presiune și convingere, aceasta în scopul de a evita inițierea procedurii judiciare de internare nevoluntară, care este mai complicată și de durată. Neasigurarea garanțiilor procesuale la internarea pacienților fără liberul consimțământ este o altă carență de sistem, generată atât de factori umani⁴⁵, cât și de imperfecțiunea cadrului normativ. Spre exemplu, cet. T.X., internată în Spitalul de psihiatrie Bălți la 28.02.2013, a refuzat să-și exprime acordul pentru internarea benevolă. Doar la 04.03.2013 avizul Consiliului medical consultativ a fost remis în instanța de judecată cu cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ al persoanei. Prin încheierea din 07.03.2013 s-a dispus încetarea procesului civil deoarece pacienta și-a dat acordul pentru spitalizare. Totodată, legislația care reglementează procedura internării fără liberul consimțământ în staționarul de psihiatrie nu asigură în deplină măsură principiile de bază ale legiferării – coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente în partea ce ține de locul examinării cererii de spitalizare⁴⁶. În consecință se atestă o aplicare neuniformă a acesteia.

Atitudinea personalului față de pacienți, în unele cazuri, chiar lezează demnitatea pacienților și are impact direct asupra respectării drepturilor omului, asupra calității îngrijirilor medicale, tratamentului și reabilitării și sporesc riscul potențialelor abuzuri față de pacienți.

Angajații spitalelor de psihiatrie argumentează situația existentă prin faptul că misiunea lor primordială este acordarea asistenței medicale, iar procedurile juridice și anumite cunoștințe speciale în acest domeniu și în domeniul drepturilor omului nu țin de competența lor.

În opinia noastră, aceste abordări prezintă motive de îngrijorare deosebită și este nevoie de o schimbare la nivel cultural și de atitudine față de persoanele cu handicap mintal, astfel încât să

⁴⁵ <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>, pag.98

⁴⁶ Conform prevederilor art. 315 din *Codul de procedură civilă*, cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ se examinează de instanță în termen de 5 zile de la pornirea procesului. Ședința de judecată are loc în localul instanței judecătorești. Persoana spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ este în drept să participe la soluționarea pricinii dacă reprezentantul instituției de psihiatrie constată că sănătatea îi permite. Examinarea cererii de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ are loc în ședință de judecată cu participarea obligatorie a reprezentantului staționarului de psihiatrie care solicită spitalizarea și a reprezentantului legal al persoanei a cărei spitalizare se cere. În același timp, art. 33 din *Legea privind sănătatea mentală* prevede „că cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ este examinată de judecător în decursul a 3 zile de la primire în instanță judecătorească sau în staționar. Persoana spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ este în drept să participe la examinarea problemei legate de spitalizarea sa. Dacă starea psihică nu permite persoanei să se prezinte în instanță judecătorească, cererea de spitalizare fără liberul consimțământ este examinată de judecător în staționarul de psihiatrie.

fie inadmisibile ignoranța și stigmatizarea lor. În acest sens rolul administrației spitalelor de psihiatrie este de o importanță majoră.

Este unanim recunoscut că beneficiarii serviciilor de sănătate mentală trebuie să dispună de un mecanism eficient de depunere a plîngerilor, capabil să protejeze petiționarii de eventualele repercusiuni asupra lor. În urma modificării, la 28.02.2008⁴⁷, a articolului 37 din Legea privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997, Ministerului Sănătății i-a revenit obligația de a institui o comisie independentă pentru supravegherea și controlul respectării drepturilor omului, examinarea plîngerilor bolnavilor, inclusiv ale celor cu tulburări psihice. Această comisie trebuie să apere drepturile pacienților din staționarele de psihiatrie, să primească reclamațiile și cererile lor, pe care să le soluționeze împreună cu administrația instituției de psihiatrie respective sau să le remită, în funcție de caracterul lor, autorităților publice, procuraturii sau instanțelor judecătorești.

O evoluție pozitivă în acest sens s-a înregistrat abia în aprilie 2012, cînd a fost lansat serviciul "Ombudsmanul în instituțiile de psihiatrie"⁴⁸ - proiect-pilot finanțat de PNUD Moldova.

Cu trimitere la Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, Centrul pentru Drepturile Omului și Ministerul Sănătății sînt responsabili pentru consolidarea serviciilor ombudsmanului în instituțiile de psihiatrie (mecanism independent de soluționare a plîngerilor), acțiune ce urmează a fi realizată în anul 2014. Unele aspecte ce țin de asigurarea funcționării serviciului de apărare a drepturilor pacienților din staționarele de psihiatrie au fost deja discutate de conducerea instituțiilor vizate⁴⁹.

Imperfecțiunea cadrului normativ în vigoare zădărnicește, pe alocuri, eforturile depuse în vederea asigurării respectării drepturilor omului în spitalele de psihiatrie. În ultimii doi ani, cel puțin două aspecte cu referire la acest subiect au fost evidențiate în cadrul activității Mecanismului național de prevenire a torturii.

S-a constatat o carență legislativă și privind aplicarea prevederilor art. 490 din Codul de procedură penală⁵⁰. La momentul actual, executarea încheierilor privind internarea în instituția psihiatrică în temeiul articolului 490 din Codul de procedură penală este asigurată de Instituția

⁴⁷ Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 1402-XIII din 16 decembrie 1997 privind asistența psihiatrică nr. 35-XVI din 28.02.2008.

⁴⁸ Ordinul Ministrului Sănătății nr. 384 din 19.04.2012

⁴⁹ <http://ombudsman.md/ro/stiri/intilnirea-avocatului-parlamentar-anatolie-munteanu-vice-ministrul-sanatatii-mihai-ciocanu>

⁵⁰ "La constatarea faptului de îmbolnăvire a persoanei în privința căreia se efectuează urmărire penală și care se află în stare de arest, judecătorul de instrucție dispune, în temeiul demersului procurorului, internarea ei în instituția psihiatrică adaptată pentru deținerea persoanelor arestate, dispunînd, totodată, revocarea arestului preventiv. Despre ameliorarea ulterioară a stării sănătății persoanei internate în instituția psihiatrică, administrația instituției înștiințează imediat procurorul care conduce urmărirea penală în cauza respectivă".

Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Psihiatrie. Persoanele, în privința cărora se efectuează urmărirea penală și care se află în stare de arest sînt plasate în Secția de psihiatrie pentru tratament prin constrîngere cu supraveghere riguroasă. Aceasta este subdiviziune curativ-preventivă prevăzută pentru aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical în formă de tratament prin constrîngere, ce se efectuează în baza sentinței instanței judecătorești. Astfel, persoanele arestate, în a căror privință a fost revocat arestul preventiv, sînt plasate în subdiviziunea care asigură aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical față de persoanele în a căror privință deja s-a dovedit faptul săvîrșirii unei fapte prejudiciabile prevăzute de legea penală, în baza sentinței de absolvire de pedeapsă sau de răspundere penală, fie în baza sentinței de liberare de pedeapsă și de aplicare a unor măsuri de constrîngere cu caracter medical. În situația în care nu există claritate cu referire la deținerea persoanelor arestate, în privința cărora a fost revocat arestul preventiv, și cu referire la tactica de acordare a asistenței psihiatrice în conformitate cu toate actele normative ce țin de domeniul psihiatriei, putem vorbi despre deținerea ilegală a persoanelor internate în temeiul art. 490 din Codul de procedură penală în Secția de psihiatrie pentru tratament prin constrîngere cu supraveghere riguroasă a ÎMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie pînă la pronunțarea sentinței. Pentru soluționarea problemei au fost înaintate numeroase recomandări și propuneri privind revizuirea cadrului normativ în vigoare astfel, încît să fie asigurată legalitatea deținerii în instituția psihiatrică a persoanelor în privința cărora se efectuează urmărirea penală și care se află în stare de arest.

Pînă în prezent problemele de ordin legislativ menționate *supra* nu și-au găsit soluționare.